

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra kriminologie

Resocializace osob po výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce

**Resocialization of persons after serving sentences of
imprisonment**

Bachelor thesis

Vedoucí práce:

PhDr. Marešová Alena Ph.D

Autor práce:

Vanesa Šašková

Praha

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne

.....

Vanesa Šašková

Anotace

Práce se zabývá problematikou resocializace osob po výkonu trestu odnětí svobody. Je členěna na šest kapitol. První kapitola se zabývá současným pojetím trestu a jeho účelem, na což navazuje druhá kapitola zaměřená na negativně působící faktory na osoby při výkonu trestu odnětí svobody s akcentem na efekt prizonizace. Další kapitola definuje základní pojmy. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na penitenciární péči a její činnosti. Pátá kapitola se zaměřuje na postpenitenciární péči a její subjekty. V poslední kapitole se vyskytuje empirické šetření zaměřené na problematiku resocializace z pohledu odsouzených.

Klíčová slova

Koncepce vězeňství do roku 2025 * odsouzené osoby * penitenciární péče * post-penitenciární péče * resocializace * Výkon trestu odnětí svobody

Annotation

The thesis deals with the resocialization of persons after serving a sentence of imprisonment. It is divided into six chapters. The first chapter deals with the current concept of punishment and its purpose, which is followed by the second chapter focused on the negative factors affecting persons serving a prison sentence with an emphasis on the effect of imprisonment. The next chapter defines the basic terms. The fourth chapter focuses on penitentiary care and its activities. The fifth chapter focuses on post-penitentiary care and its subjects. The last chapter is an empirical survey focused on the issue of resocialization from the perspective of the convicts.

Key words

Convicts * Development concept of imprisonment until 2025 * Imprisonment * penitentiary care * post-penitentiary care * rehabilitation

Obsah

Úvod.....	6
1. Současné pojetí trestu a jeho účel	8
1.1. Alternativní tresty	9
1.2. Výkon trestu odnětí svobody v České republice	10
1.2.1. Historie výkonu trestu odnětí svobody na území ČR	11
1.2.2. Koncepce vězeňství do roku 2025.....	14
2. Efekt prizonizace.....	16
3. Pojem resocializace, reintegrace, reedukace a rehabilitace	18
4. Penitenciární péče	21
4.1. Jednotlivé programy zacházení	23
4.1.1. Pracovní aktivity	24
4.1.2. Vzdělávací aktivity	27
4.1.3. Zájmové aktivity.....	29
4.1.4. Oblast utváření vnějších vztahů.....	30
4.1.5. Speciálně výchovné aktivity.....	31
4.1.6. Standardizované programy	32
5. Postpenitenciární péče.....	36
5.1. Probační a mediační služba.....	37
5.2. Sociální kurátor	39
5.3. Nestátní subjekty postpenitenciární péče.....	41
5.4. Překážky resocializace po výkonu trestu odnětí svobody a možnosti jejich řešení	46
6. Empirické šetření	50
6.1. Předpoklad empirického šetření.....	50
6.2. Cíl empirického šetření	50

6.3. Otázky empirického šetření.....	50
6.4. Metody empirického šetření.....	50
6.5. Průběh empirického šetření	51
6.6. Výzkumný soubor	52
6.6.1. Případová studie č. 1	52
6.6.2. Případová studie č. 2.....	55
6.6.1. Případová studie č. 3.....	58
6.6.2. Případová studie č. 4.....	61
6.7. Nálezy empirického šetření.....	63
6.8. Závěr empirického šetření.....	63
Závěr.....	65
Seznam použité literatury.....	67
Seznam příloh.....	73

Úvod

Otázka resocializace osob po ukončení VTOS, vznikla na základě statistik, z kterých vyplývalo, že účelem trestu nemůže být pouze izolace, ale musí se také zajistit reedukace. V opačném případě dochází k nekontrolovatelné penologické recidivě a trest se jeví jako neefektivní. Z ročních statistik Vězeňské služby České republiky vyplývá, že recidiva na území České republiky dosahuje kolem 65–70 % každý rok, což lze považovat za ukazatel neúspěšné resocializace.

Reedukace je zajištěna ve formě penitenciární péče, která zahrnuje široké spektrum činností. V posledních letech nabývají významu standardizované programy, které se stále rozvíjí. Resocializace osob po VTOS je složitější problém, pro který byla vytvořena postpenitenciární péče, jež vytváří sociální systém pomoci osobám, které byly omezeny na právech a svobodách ve formě sankce.

Z odborné literatury, článků a studií lze zaznamenat mnoho rozporuplných názorů na jednotlivé programy zacházení, na možnosti a limity penitenciární a postpenitenciární péče a zejména na vliv jakýchkoliv změn v tomto odvětví. Jedním z argumentů pro selhávání penitenciární a postpenitenciární péče je nízká motivace odsouzených se změnit.

Resocializace osob je proces, který je ovlivněn mnoha subjektivními i objektivními faktory. Postpenitenciární péče, jako jedna z možností pomoci, je na území České republiky stále v úplném začátku. Naději v rozvoj postpenitenciární, ale i penitenciární péče je možné nalézt v Koncepci vězeňství do roku 2025, která byla schválena představiteli v roce 2016 a je pomalu naplňována za pomoci akčních plánů. Tato koncepce se ve velké míře inspiroje zahraničními zkušenostmi.

Inspirace rozvoje postpenitenciární a penitenciární péče ze zahraničních zkušeností vedlo autorku k vytvoření této bakalářské práce. Stěžejní myšlenkou této práce je otázka možností a limitů penitenciární, postpenitenciární péče a s tím spojené problematiky resocializace.

Cílem této práce je popsání situace penitenciární a postpenitenciární péče, předpoklad jejich rozvoje na základě Koncepce vězeňství do roku 2025 a popsání nejčastějších překážek resocializace po ukončení VTOS a jejich možnosti řešení, což je možné nalézt v úvodních 5 kapitolách. Všechny tyto kapitoly se opírají

o data získána ze statistik jednotlivých institucí, z jednotlivých koncepcí rozvoje, odborných periodik, odborné a naučné literatury a publikací Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

Dalším cílem bylo tyto zjištěné údaje následně použít v empirickém šetření, které se problematikou zabývalo z pohledu osob, které samotným procesem prošly použitím případových studií. Na základě osobních zkušeností respondentů jsou zodpovězeny otázky vlivu programů zacházení na následnou resocializaci a nejčastějších překážky resocializace. V samotném závěru empirického šetření autorka navrhuje možnosti řešení výsledků, které byly šetřením získány.

1. Současné pojetí trestu a jeho účel

Trest je jeden z prostředků státního donucení, který ukládá soud pachateli jménem státu, na základě zákona a způsobuje pachateli újmu na jeho právech a svobodách, ale také se jím vyslovuje morální odsouzení pachatele.

Vývoj účelu trestu kopíroval vývoj humanizace. Jako nejčastější dělení účelu trestu se uvádí absolutní, relativní a smíšená teorie:

1. Absolutní teorie chápe trest jako odplatu za trestný čin, protože bylo pácháno zlo. Pro představu je zde nejčastěji předkládána filozofie E. Kanta.
2. Relativní teorie akcentuje ochranu společnosti jako účel trestu, cíl nachází i v preventivních aktivitách.
3. Smíšená teorie spojuje předchozí koncepce v jednu. Účel trestu shledává v ochraně společnosti, v odplatě, prevenci, ale i represii.¹

Trest také splňuje své funkce, které nejsou explicitně uvedeny v trestním zákoníku, jak tomu bylo dříve, ale vyplývají z trestněprávní nauky. Mezi funkce trestu řadíme zejména:

1. Ochrannou funkci: Ochrana společnosti před pachateli trestných činů.
2. Represivní funkci: Potrestání pachatele formou izolace, čímž se zabrání dalšímu páchání trestné činnosti.
3. Výchovnou funkci: Vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život.
4. Preventivní funkci: Působit výchovně i na ostatní členy společnosti.
5. Morální funkci: Vyjádřit morální odsouzení pachatele za jeho protiprávní čin.
6. Odplatnou funkci: Týká se poškozené osoby a oběti.²

¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4, str. 234–257.

² Tamtéž.

V současné době může být uloženo odsouzenému mnoho trestů. Tresty ukládá pouze soud na základě zákona a v zákonem stanoveném rozsahu, přičemž se musí řídit zásadami ukládání trestů, mezi které patří především zásada nulla poena sine lege (není trestu bez zákona), zásada individualizace, zákonnosti, přiměřenosti, personality a humanity.

Tresty, které může soud uložit se dělí na podmíněný a nepodmíněný trest odnětí svobody, alternativní tresty, případně výjimečné tresty.

1.1. Alternativní tresty

S vývojem a s tím spojenou humanizací výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) a postupným zakazováním trestu smrti, začalo docházet k přeplňování věznic, což vedlo ke vzniku alternativních trestů. Neexistuje jednotné vymezení pojmu alternativní trest. V širším vymezení se jedná o všechny tresty, které nejsou spojeny s bezprostředním odnětím svobody. V užším vymezení se jedná o tresty, jejichž hlavním účelem je nahrazení trestu odnětí svobody v případě, že to bude pro nápravu pachatele dostačující.³ Aktuálně se neustále zvedá tlak, aby začaly být alternativní tresty využívány mnohem více, než tomu bylo doposud. Jejich hlavní výhodou je ekonomičnost, ale především absence negativně působících vlivů, které jsou spojeny s prizonizací (viz 2. kapitola), tudíž předpoklad úspěšné a jednodušší resocializace.

Mezi alternativní tresty v užším vymezení především řadíme trest obecně prospěšných prací, trest domácího vězení a za určitých podmínek peněžitý trest a podmíněné odsouzení včetně podmíněného odsouzení s dohledem.⁴

³ Portál justice. *Alternativní tresty*. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>.

⁴ Tamtéž.

1.2. Výkon trestu odnětí svobody v České republice

Trest odnětí svobody (dále jen TOS) je jeden z trestů, který může soudce uložit odsouzenému na základě trestního zákoníku § 52. Jeho samotný výkon je upraven v zákoně č. 166/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Trestní zákoník rozlišuje čtyři typy TOS:

- nepodmíněný trest odnětí svobody,
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem,
- výjimečný trest.⁵

TOS je možné uložit za všechny trestné činy na základě zásady ultima ratio, jelikož omezuje základní lidské právo na svobodu. Nejedná-li se o výjimečný trest, tak jej lze uložit na nejdéle 20 let. Za každý trest jsou stanoveny relativně absolutní sankce, které mohou být uloženy za konkrétní spáchaný trestný čin.

Tento trest naplňuje ochrannou funkci trestního práva, znemožňuje odsouzenému nadále páchat trestnou činnost a zejména má předcházet pachatelově dalšímu případnému páchání trestné činnosti formou individuální prevence. V dnešním zákoně již není definován cíl nápravy pachatele, ale s celkovým vývojem vězeňství, zejména jeho humanizací, zrušením trestu smrti či minimem doživotních trestů se jedná o jeden ze základních prvků vězeňství ČR.

Samotný VTOS se vykonává ve věznici. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v § 56 odst.1 rozlišuje 2 typy věznic:

1. s ostrahou, nebo
2. se zvýšenou ostrahou.

Do jakého typu bude odsouzený přiřazen rozhoduje soudce a je možné ho v průběhu VTOS přearadit do jiného typu věznice. Trestní zákoník poté v § 56 odst. 2 b) udává důvody pro zařazení odsouzeného do věznice se zvýšenou ostrahou.

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník v posledním znění*. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Webové stránky Vězeňské služby ČR uvádějí, že „*hlavním cílem trestů je výchovné působení na pachatele trestného činu, dosažení změny struktury v jeho chování žádoucím způsobem a jeho zdárná reintegrace do intaktní společnosti. Realizace tohoto procesu, je v prostředí věznic prováděna jednak obecnými výchovnými metodami a jednak metodami zacházení s vězni (metodami stanovenými zákonem a dalšími normami), dále speciálními metodami zaměřenými na individuální i skupinovou formu práce s odsouzenými. Jedním z hlavních nástrojů realizace těchto speciálních metod jsou programy zacházení, které zahrnují souhrn pracovních, vzdělávacích, zájmových a speciálních aktivit.*“⁶

1.2.1. Historie výkonu trestu odnětí svobody na území ČR

Lidé páchali trestnou činnost od počátku lidské společnosti. S vývojem trestního práva přicházel i vývoj trestů po celém světě, mezi něž patřil i výkon trestu odnětí svobody. Na českém území ho můžeme datovat do 10. století n. l., je spojen se vznikem státu a sjednocením českých kmenů. Zpočátku nešlo o vězení, ale spíše o vazby, které předcházely trestu smrti.⁷

V polovině 16. století se VTOS rozvíjí a nalézá širší uplatnění. Lze zaznamenat dočasné i doživotní vězení na našem území. Tato vězení je možné rozdělit na církevní, hradní, vojenská a v poslední řadě panská. Do jakého vězení byl pachatel zařazen se odvíjelo od pachatelovy příslušnosti ke stavu až po závažnost jeho provinění. Délka trestů byla v některých případech stanovena zákonem, avšak více rozhodovali soudci na základě svého uvážení, což znamenalo značnou nejednotnost trestů.⁸

Osvícenství se stalo významným mezníkem pro rozvoj trestního práva a s tím související rozvoj VTOS. V roce 1768 byl vydán *Tereziánský zákoník*, který zrušil mučení a na něj navazoval v roce 1787 *Všeobecný zákoník o zločinech*

⁶Vazební věznice a ÚpVZD Praha Pankrác: Oddělení výkonu trestu. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-praha-pankrac/sekce/oddeleni-vykonu-trestu>.

⁷RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 14–21.

⁸Tamtéž.

a *trestech* vydaný Josefem II., který byl velmi ovlivněn dílem Caesara Becarii *O zločinech a trestech*. Už v tomto zákoně lze registrovat snahu o humanizaci vězeňství například ve formě pracovní výchovy nebo poskytnutím zdravotnické služby.⁹

Na počátku 19. století se trest smrti vrátil a vězení se dělilo na 3 stupně – žalář, těžký žalář a nejtěžší žalář. Žalář se nacházel v podzemním sklepení bez přísunu světla, kde osoba mohla strávit až 20 let a byl doprovázen i dalšími tresty – obvykle mučením nebo nucenými pracemi.¹⁰

Působení Františka Josefa Řezáče v první státní věznici (Svatováclavské trestnici) zapříčinilo vstup výchovy a sociální práce do českého vězeňství na základě jeho knihy *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*. V druhé polovině 19. století začaly vznikat další vězení, která dodnes fungují např. Věznice Valdice, Věznice Mírov nebo Věznice Praha-Pankrác. Ve vězeních se už tehdy projevovaly snahy o vzdělávání odsouzených, protože mnoho z odsouzených bylo negramotných, byly tyto snahy zaměřené zejména na vzdělání v oblasti čtení a psaní.¹¹

Se vznikem První republiky došlo k převzetí rakouského trestního zákoníku včetně ponechání vězeňského systému rozděleného na trestnice, věznice, donucovací pracovny a polepšovny.¹² Začalo se usilovat o vznik interních předpisů pro tyto instituce a o rozvoj humanizace ve vězeňství. Po roce 1918 se na činnosti vězeňství začali podílet učitelé, duchovní a představitelé církevních řádů, ale také docházelo k odbornému výcviku dozorců před jejich přijetím. Snahu o posílení

⁹RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 14–21.

¹⁰FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. rozšířené vydání. Praha: Rybka Publisher, 2002. ISBN 978-80-86182-68-1, str. 31.

¹¹RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 22.

¹²FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. rozšířené vydání. Praha: Rybka Publisher, 2002. ISBN 978-80-86182-68-1, str. 31.

výchovné funkce trestu lze spatřovat v zákoně o podmíněném odsouzení a propuštění.¹³

V roce 1930 se vězeňství jako vědní disciplína poprvé objevilo na vězeňské konferenci v Praze, kde byli zástupci z více než 30 zemí z celého světa. Hlavními tématy konference byly potřeby a nedostatky VTOS. Na tuto konferenci navazovalo vydání zákona č. 91/1934 o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech, který umožňoval tresty v období 15–30 let namísto trestu smrti. Za První republiky se v Československé republice vykonalo pouze 20 trestů smrti, na čemž měl velký vliv tehdejší prezident T. G. Masaryk, který byl od počátku své politické kariéry velkým odpůrcem trestů smrti. Toto se však zlomilo za druhé světové války, kdy bylo vykonáno mnoho trestů smrti.¹⁴

Krátce po 2. světové válce se vlády v tehdejší ČSR ujala Komunistická strana Československa a funkce VTOS se zcela změnila odpovídajíc totalitnímu režimu, který v ČSR panoval. VTOS se stal součástí represivního aparátu, policejního teroru a perzekuce. Součástí VTOS se staly nucené práce na pozicích, kde scházela pracovní síla. Ani tresty smrti nebyly v této době výjimkou.¹⁵

V roce 1957 vydalo OSN Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, který byl v ČSR implementován do zákona č. 59/1965 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody. Osoby začaly být rozdělovány do 3 nápravně výchovných skupin dle stupně kriminální narušenosti a vězeňství spadalo pod ministerstvo vnitra.¹⁶

V roce 1966–1980 byl zřízen Ústav pro výzkum metod nápravně výchovné činnosti, který byl v roce 1967 přejmenován na Výzkumný ústav penologický, ústav

¹³ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 23-24.

¹⁴ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 26.

¹⁵ POPELKA, Jiří. *Penologie.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2932-8, str. 31.

¹⁶ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 31-35.

se zaměřoval na studium pachatele, možnosti jeho nápravy a implementace získaných poznatků do praxe.¹⁷

V roce 1990 se po velké amnestii vězení potýkala s řadou vzpour. V tentýž rok došlo také ke zmapování tehdejšího stavu československého vězeňství. V návaznosti byla o rok později vydána Koncepce vězeňství s akcentem na humanizaci, přičemž jako nejvýznamnější cíl můžeme považovat garanci základních práv a svobod pro vězně. K rozvoji vězeňství docházelo i po roce 1993, kdy ČR přijala závazek rozvoje vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, což se promítalo v zákonech, které byly vydávány ve vztahu k výkonu vazby a VTOS.¹⁸

1.2.2. Koncepce vězeňství do roku 2025

Vývoj VTOS pokračoval i po roce 1993. Aktuálně je vývoj stanoven v koncepci, kterou zpracovává sekce trestní politiky na základě výstupů získaných z činnosti ministerstvem iniciované široké pracovní skupiny (složené ze zástupců Ministerstva spravedlnosti, Vězeňské služby ČR, Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, Kanceláře Veřejného ochránce práv, zástupců soudů i státních zastupitelství, dotčených ministerstev a též zástupců akademické obce). Koncepci vždy schvaluje vláda na stanovené období, poslední byla schválena v únoru 2016.¹⁹

„S ohledem na skutečnost, že drtivá většina odsouzených bude jednoho dne propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody, je naprosto nezbytné vycházet ze základní zásady a to, že příprava na propuštění odsouzeného a na jeho život po opuštění věznice začíná dnem jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.“²⁰

¹⁷ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie* I. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5, str. 31-35.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-11-1]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

²⁰Tamtéž.

Tato koncepce jako první pojímá VTOS mnohem komplexněji než předchozí koncepce a zaměřuje se na 9 kapitol:²¹

1. zaměstnávání
2. vzdělávání
3. programy zacházení a SARPO
4. zdravotnictví
5. drogy a jiné závislosti
6. bezpečnost
7. resocializace propouštěných vězňů a návaznost na prevenci a postpenitenciární péči
8. financování vězeňství
9. legislativní změny v oblasti vězeňství

Každá jednotlivá kapitola se průběžně zabývá aktuálním stavem, cílem a nástroji k jeho dosažení včetně uvedení kazuistik. Koncepce následně doplňují samostatné akční plány, které jsou specifitěji zaměřené na samotný postup naplnění. V následujících kapitolách jsou blíže popsány kapitoly zaměřené na resocializaci.

Při vytváření koncepce také došlo k evaluaci dosažení cílů z předchozí koncepce, která byla schválena na léta 2005–2015, výsledkem bylo nenaplnění většiny cílů. Skupina si za cíl proto určila stanovení dlouhodobě platného a naplnitelného cíle.²²

²¹ Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-11-1]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

²² *Tamtéž.*

2. Efekt prizonizace

Na osoby ve VTOS působí mnoho faktorů, které významným způsobem negativně ovlivňují celý proces resocializace a reedukace v průběhu VTOS. Cílem penitenciární péče je vedle jiného tyto negativní jevy minimalizovat, v opačném případě se stávají jedním z hlavních faktorů recidivy, ale i problémů při samotném VTOS.

Jedním z těchto faktorů je efekt prizonizace, který byl popsán ve 20. letech minulého století, jedná se o proces, kdy se osoba vlivem pobytu ve vězení mění z autonomní osoby na vězně vlivem společné zkušenosti, fyzické blízkosti, minimálního soukromí, vězeňského řádu a izolace, to vše osoby nutí ke konformismu a přijetí hodnot vězeňského prostředí v různé míře. Efekt prizonizace má vliv na ztížení následné resocializace. Často se tento efekt pojí s nárůstem agrese, autoagrese a únikovými tendencemi.²³

V celém tomto procesu se vyskytují 2 významné složky, kterými jsou institucionalizace a ideologizace. Institucionalizace se spojuje s adaptací na vysoce organizovaný způsob života, který je doprovázen ztrátou samostatnosti a iniciativy, čímž dochází k degradaci osobnosti, což vede ke ztíženému návratu do společnosti.²⁴ Ideologizací se rozumí přijetí norem a pravidel vězeňského života, osoba přijímá jiný systém hodnot, s kterým se současně i ztotožňuje. Problémem pro následnou resocializaci se stává s tím spojená racionalizace svých skutků. Takto prizonizovaný jedinec získává pocit bezpečí a jistoty v příslušnosti k vězeňské skupině.²⁵

Mezi znaky prizonizace se řadí změna osobnostních vlastností, které se projevují zvyšující se introverzí a hostilitou, což je způsobeno frustrací, která je s vězeňským životem spojována. Dochází také ke zhoršování a vyostřování antisociálních

²³ VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5, str. 124-125.

²⁴ NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6, str. 28.

²⁵ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0, str. 28.

a psychopatických rysů osobností. Koncentrace psychopatických a antisociálních osob vede ke specifickému organizovanému způsobu života ve vězení.²⁶

S prizonizací se také pojí problematika dlouhodobého VTOS, kdy obvykle dochází k tak velké prizonizaci, která je vlivem dlouhodobého odloučení od reality nenávratně zakořeněna do osobnosti odsouzeného, že po propuštění dochází k frustraci spojené s těžkostmi přijetí nových pravidel, které nastaly za bránami vězení. Včetně problematiky navrácení samostatnosti a nezávislosti, která se po dlouhém trestu z velké části vytrácí.

Ve vězení se vytvářejí specifické skupiny, které utvářejí svou vlastní hierarchii a pravidla, což se značně projevuje tzv. druhým životem. Je to život, který vedou osoby ve VTOS v době, kdy nejsou viděny pracovníky Vězeňské služby ČR, jedná se o fyzické napadání, okrádání, sexuální delikty, prostituce, abúzus drog a další projevy, které posilují negativní vliv prizonizace.²⁷

²⁶ . VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5, str. 127.

²⁷ Tamtéž.

3. Pojem resocializace, reintegrace, reedukace a rehabilitace

Pro vysvětlení pojmu resocializace je potřeba začít pojmem socializace, což je proces, kterým prochází každý jedinec v průběhu celého svého života, kdy se začleňuje do společnosti, při čemž si osvojuje její hodnoty, normy a učí se novým sociálním rolím.²⁸ Proto pojem resocializace, je možné chápat jako znovu začlenění do společnosti, jak vyplývá z latinské předpony „re“, která znamená znovu. Jedná se o přijetí nových hodnot a norem, aby se osoba mohla do společnosti začlenit. Vždy záleží na schopnosti jedince se adaptovat na sociální změnu, ale i na jeho ochotě, míře odlišnosti nového prostředí a v poslední řadě na otevřenosti nového sociálního systému jedince přijmout. K resocializaci dochází dobrovolně, ale i proti vůli jedince.²⁹

Nejedná se však o převýchovu, jak je často chápána, pro tu lze použít pojem korektivní socializace, dnes pod názvem tvořivá resocializace, která doplňuje pedagogickou resocializace ve VTOS.³⁰ Tvořivá resocializace je moderní, kreativní resocializační činnost, která pomocí sociotechnických a jiných metod mění individuální a sociální parametry identity jedince sociálně narušeného.³¹ Klade důraz na ideál člověka a víru, že každá osoba je dobrá. Stačí ono dobro v osobě nalaznout a dále rozvíjet. Při čemž zohledňuje biologické, sociální a psychologické aspekty osobnosti.³²

²⁸JANDOUREK, Jan a Jiří ŠKODA. *Sociologický slovník: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-7367-269-0, str. 220.

²⁹ NEŠPOR, Zdeněk, ed. *Sociologická encyklopedie: Resocializace* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-11-9]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Resocializace>.

³⁰ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3, str. 52–55.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

S pojmem resocializace se také pojí pojem reintegrace, který znamená znovu začlenění do společnosti, z které byla osoba z jakéhokoliv důvodu vyloučena, narušení vztahu vlivem VTOS.³³ Někteří autoři chápou reintegraci a resocializaci jako stejný pojem.³⁴ Někteří však resocializaci chápou jako předstupeň reintegrace, která nastává po resocializaci z iniciativy samotného jedince.³⁵

Dalším pojmem je reedukace, která představuje proces převýchovy neboli snahu změnit postoje a hodnoty jedince s nežádoucím chováním a zdeformovanými hodnotami. Reedukace se uplatňuje zejména u podmíněného trestu odnětí svobody při působení probační služby.³⁶

Posledním pojmem, který je významný pro penitenciární a postpenitenciární péči, je rehabilitace, což z latiny znamená obnoven. Svou definici nachází ve vícero odvětvích, pro tuto práci je významné lékařské, sociální a pracovní pojetí. V lékařském vymezení se jedná o soubor opatření k iniciaci a rozvoji schopností k překonání objektivních překážek, které jedinci znesnadňují zapojení do každodenních činností či společnosti jako takové. Pracovní rehabilitace představuje neustálou činnost zaměřenou na získání a udržení vhodného zaměstnání. Obvykle u osob se zdravotním postižením, ale využití najde i u osob po VTOS. Jedná se především o poradenskou činnost, volbu zaměstnání, vzdělání apod. V poslední řadě existuje sociální rehabilitace, která slouží k překonání překážek při začleňování do

³³ VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5, str. 104.

³⁴ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

³⁵ VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5, str. 104.

³⁶ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

společnosti. Obvykle poskytují centra sociálně-rehabilitačních služeb a je upravena zákonem o sociálních službách.³⁷

³⁷ VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5, str. 106–107.

4. Penitenciární péče

Penitenciární péče se skládá z mnoha činností a má vliv na následnou resocializaci osob po ukončení VTOS, jejím hlavním cílem je zamezit penologické, ale i trestněprávní recidivě. Trestněprávní recidiva znamená opakované spáchání trestného činu po pravomocném odsouzení. Pod pojmem penologická recidiva se chápe opakovaný pobyt v zařízení pro VTOS. Cílem je penitenciární působení a dosažení změny v hodnotách a chování odsouzeného.³⁸

Penitenciární péče se začala využívat spolu se vznikem penologie, která se jako součást kriminologie začala pomalu vyvíjet od 18. století. Penologie je věda o trestu a trestání, která se zabývá účinky trestu a jeho působením na odsouzené osoby.³⁹ Lze ji chápat jako souhrn činností, které provádí specializovaný pracovník, který jedná s odsouzenými, pomáhá jim řešit jejich problémy, vede odsouzené k práci, samostatnosti, jiným hodnotám a cílům, ovlivňuje jejich chování a pečuje o jejich zdraví.⁴⁰

Pro resocializaci, reedukaci a reintegraci jedince je významné znát všechny údaje o odsouzených, především o motivaci, dětství, rodinné situaci, recidivě, postoj pachatele ke spáchanému trestnému činu, vzdělání, ale i psychologických či psychiatrických vyšetření. Nejtěžší je působit na jedince, kteří svůj první trestný čin spáchali jako mladiství nebo u osob, které mají v anamnéze mezigenerační kriminalitu. Neexistuje jednotný systém metod působení na vězeňskou populaci, protože se jedná o značně heterogenní skupinu osob.⁴¹

³⁸ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 13.

³⁹ HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2005. ISBN 80-867-2314-3, str. 5.

⁴⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0, str. 143.

⁴¹ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 9.

Důležitým ukazatelem efektivity penitenciárního působení je míra pocitu viny a pocit oprávněnosti trestu.⁴² Míru efektivity lze také měřit statistikami Vězeňské služby ČR nebo jinými justičními či policejními statistikami z údajů o recidivě, která v ČR v roce 2020 dosahovala dle statistiky Vězeňské služby ČR 64,82 %.⁴³ Recidiva v ČR dlouhodobě dosahuje mezi 60–70 %, což může být považováno za náznak potřeb změn v penitenciární a postpenitenciární péči.

Penitenciární péče je realizována obecnými metodami zacházení, mezi které se řadí například kázeňské tresty a odměny nebo samotný režim. Dále se realizuje speciálními metodami zacházení s odsouzenými ve formě psychologického, pedagogického, sociálního a terapeutického působení. Je soustředěna na konkrétní problémy ve formě skupinových nebo individuálních aktivit. Řadíme sem například programy zacházení.⁴⁴

Metody, které se používají, jsou odměny, vysvětlování, přesvědčování a tresty.⁴⁵

Zacházení s odsouzenými je podmíněno následujícími faktory:

- prostředí věznice (možnost soukromého prostoru pro realizaci),
- personál,
- finanční prostředky,
- odsouzený (recidivista či prvovězněný, sociální situace a jeho motivace).⁴⁶

V posledních letech dochází na základě Koncepce vězeňství do roku 2025 k pilotním projektům inovací penitenciární péče, které jsou obvykle přebírány ze zahraničí. Příkladem je projekt tzv. otevřené věznice Jiřice, který spočívá ve specifickém

⁴² RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 9.

⁴³ *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky: 2020* [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

⁴⁴ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-859-8136-X, str. 87.

⁴⁵ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 12.

⁴⁶ Tamtéž.

typu vězeňského zařízení s minimální ostrahou. Je striktně založen na důvěře s minimální izolací a použitím represe, čímž se významně minimalizuje šok po ukončení VTOS, ale také se osoby v průběhu trestu reintegrují a přebírají odpovědnosti za své chování. Věznici mohou opouštět pouze se svolením a za stanoveným účelem, nejčastěji zaměstnání, nákup, vzdělání aj.⁴⁷ Tento projekt byl zaveden v roce 2017, jeho výsledky se jeví jako efektivní z pohledu odvrácení recidivy a efektu prizonizace.⁴⁸

Právní zakotvení penitenciární péče a jednotlivých programů zacházení se nachází zejména v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů a ve Vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.⁴⁹ Podrobně jsou upraveny ve sbírkách nařízení generálního ředitele VS ČR a dalších interních předpisech. V zákoně č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR najdeme definován úkol pro vězeňskou službu, soustavného působení na osoby ve VTOS s cílem vytvořit vzorce chování pro efektivní návrat do společnosti.⁵⁰

4.1. Jednotlivé programy zacházení

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění, člení programy zacházení na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a na oblast utváření vnějších vztahů (§ 36 odst. 2 vyhlášky). Tyto aktivity mají diferenciovaný přístup ke každému odsouzenému, kterému byl uložen trest delší než 3 měsíce. Každé vězení nabízí odlišné programy

⁴⁷ *Otevřená věznice – otázky a odpovědi*. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2018 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-398890.aspx>.

⁴⁸ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče: podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo* [online]. Wolters Kluwer ČR, 2021, (č.2), s. 23 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/294529/1/2#c_6264.

⁴⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-11-16]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

⁵⁰ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 13–15.

dle svých možností, personálu případné spolupráce s dalšími organizacemi, které takové aktivity mohou pro odsouzení také zajišťovat.⁵¹

4.1.1. Pracovní aktivity

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody ukládá odsouzenému povinnost pracovat, dovoluje-li mu to jeho zdravotní stav a je-li rozhodnutím ředitele věznice na návrh odborné komise zařazen do zaměstnání. Osoba musí dát písemný souhlas k zaměstnání, je-li zaměstnavatelem jiný subjekt.⁵²

Pracovní aktivity jsou mimo jiné významné pro vytvoření pracovních návyků případně jejich upevnění, v případě, že osoby byly před VTOS zaměstnány. Pracovními aktivitami se rozumí:

- zaměstnávání,
- práce a činnosti potřebné k zajištění každodenního provozu věznice,
- pracovní terapie vedená specialisty vězeňské služby.⁵³

Výkon pracovních aktivit při VTOS je z pohledu následné resocializace významný, její výkon přispívá k získání dovedností, které může jedinec využít po propuštění z VTOS. Osoby si při výkonu práce osvojují režim, mohou také zjistit, že jim práce přináší užitek, radost ale i ocenění. Zásadním způsobem přispívá ke zmírnění efektu prizonizace, a v neposlední řadě je finančně ohodnocena, což jedinci umožňuje překonání určité nouze. V individuálních případech vede k aktivaci potřeby seberealizace, ale také je to prostředek proti nudě a tím často spojovaným druhým životem ve vězení.⁵⁴

⁵¹ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 13–15.

⁵² Věznice Plzeň: *Zaměstnávání odsouzených*. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

⁵³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁵⁴ FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4772-9, str. 108-109.

Odměna, která zaměstnancům náleží je vyplácena Vězeňskou službou ČR a její výše je upravena Nařízením vlády č. 361/2017 Sb. o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Tento zákon nahradil předchozí zákon, který tabulkově určoval výši odměny, která se i několik let nezvyšovala, tento nový zákon na rozdíl od starého zákona upravuje výši odměny odvíjející se od minimální mzdy a kvalifikace následovně:⁵⁵

Tabulka č. 1: Odměna za odvedenou práci při VTOS

Skupiny dle kvalifikace	Zákonná odměna/ měsíc	Odměna v roce 2022/ měsíc
I. skupina – bez odborné kvalifikace	50 % minimální mzdy	8 100 Kč
II. skupina – výuční list či obdobná kvalifikace	70 % minimální mzdy	11 340 Kč
III. skupina – maturita, Dis, Bc.	95 % minimální mzdy	15 390
IV. skupina – Magisterský program	120 % minimální mzdy	19 440

Zdroj: Nařízení č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Tato změna je velmi významná pro motivaci k práci, pokud osobě náleží alespoň částečně odpovídající hodnota odměny. Motivace je významným krokem k resocializaci.

Základní formy, v nichž jsou osoby zaměstnávány, jsou především vnitřní a výrobní činnost dané věznice, provozovny Střediska hospodářské činnosti, zaměst-

⁵⁵ Nařízení č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

návání u podnikatelských subjektů a případné vzdělávání denní studiem. Střediska hospodářské činnosti se zaměřují primárně na zpracování materiálu a jiné sezónní práce případně jako prádelna, tiskárna aj.⁵⁶

Etopedie akcentuje význam zaměstnávání odsouzených, to se však stále setkává s problematikou zajištění dostatku pracovních míst pro odsouzené. Jedná se o nejvýznamnější krok resocializace, úzce souvisí se zaměstnáváním a reintegrací po propuštění.⁵⁷

Všechny osoby jsou označeny, zdali mohou být zaměstnavatelné, či nemohou. V českých věznicích se za posledních 5 let zaměstnávalo kolem 50–55 % zaměstnavatelných osob.⁵⁸

Koncepce vězeňství do roku 2025 si za svůj strategický cíl v kapitole zaměstnávání klade zvýšení počtu zaměstnaných osob ve VTOS, ale také podporu zaměstnávání osob po propuštění z VTOS. V následujícím grafu je uveden průměrný počet zaměstnaných a zaměstnatelných osob.⁵⁹

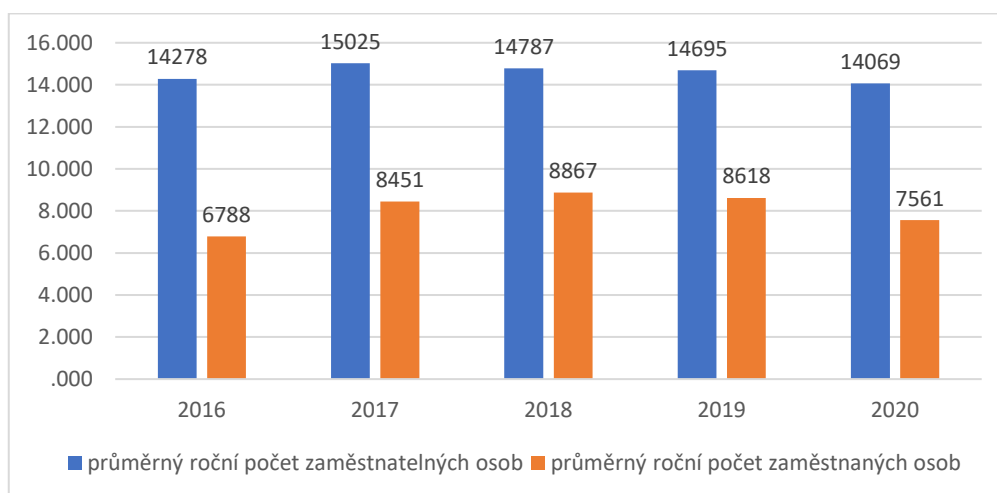
⁵⁶ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 16–17.

⁵⁷ FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4772-9, str. 198-109.

⁵⁸ *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

⁵⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

Graf č. 1: Počet zaměstnaných a zaměstnatelných osob ve VTOS

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky. [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

4.1.2. Vzdělávací aktivity

Vzdělání a gramotnost vězňů byla spolu se zaměstnáváním klíčovými aktivitami ve vězeňském prostředí od počátku humanizace. Ještě na konci 20. století se vězeňská populace v ČR skládala převážně z vězňů, s dokončeným či nedokončeným základním vzděláním. Tato skladba se začala v posledních letech měnit a mezi vězni najdeme mnoho vězňů s dokončeným středním odborným učilištěm nebo maturitním oborem. Mezi výjimkami nacházíme také vysokoškolsky vzdělané osoby. Avšak osoby s nedokončeným základním vzděláním se pohybují v řádech 2 % a stále je kolem 50 % osob pouze s dokončeným základním vzděláním.⁶⁰

Z výzkumů vyplývá, že největší nápravný efekt je docílen vzděláváním osob v řemeslných oborech či administrativně technických profesích. Naopak poukazují na zanedbatelný význam výuky všeobecných předmětů.⁶¹

⁶⁰ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

⁶¹ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 21.

Právo se vzdělávat je zakotveno v Listině základních práv a svobod, ale také v doporučení Rady Evropy, kde je akcentováno vzdělání jako součást vězeňského režimu včetně přístupu ke knihovně.⁶²

Vzdělávacími aktivitami se rozumí:

- vzdělávání organizované či zajišťované školským vzdělávacím střediskem středního odborného učiliště,
- vzdělávání zajištěné pracovníky oddělení VTOS,
- vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních a vysokých škol České republiky.⁶³

Nejširší nabídka vzdělávání je nabízena v oblasti sekundárního studia, což je z největší části zajišťováno Středním odborným učilištěm Vězeňské služby ČR, které bylo ve své současné podobě v souladu se školským zákonem zřízeno nařízením ministra č. 1/2007 jako organizační jednotka Vězeňské služby ČR. Disponuje 9 odloučenými pracovišti umístěnými v jednotlivých věznicích. Jedná se o 2leté a 3leté obory především v oblasti strojírenské a montážní. Z dokladů o vzdělání nesmí být patrné, že byly získány ve VTOS. Osoby, které neabsolvují studium v době výkonu trestu, mají právo studium dokončit v příslušné škole. Vysokoškolské studium je možné pouze ve vazební věznici Ruzyně s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy ve formě kombinovaného bakalářského studia.⁶⁴

Ve školním roce 2019/2020 se vzdělávacích aktivit ve formě kurzů či učebních oborů na Středním odborném učilišti Vězeňské služby ČR zúčastnilo 2993 osob

⁶² BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 21.

⁶³ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-2-3]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁶⁴ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

z toho absolvovalo 650 osob, což je 21,72 %. Průměrný počet vězňů v roce 2020 byl 19 286 osob.⁶⁵

Tabulka č. 2: Počet žáků a absolventů SOU Vězeňské služby ČR ve školním roce 2019/2020

	Celkem	učební obor	kurz
počet žáků	2993	581	2412
počet absolventů	650	190	460
Počet absolventů z celkového počtu žáků v %	22 %	32 %	19 %

Zdroj: *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky: 2020 [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>*

Koncepce vězeňství do roku 2025 si klade za cíl zejména rozvoj, dostupnost a provázanost vzdělání se zaměstnáváním osob.

4.1.3. Zájmové aktivity

Zájmové aktivity se v prostředí vězení rozumí volnočasové aktivity. Všechna vězení nabízí celou škálu zájmových aktivit, které si odsouzení mohou volit na základě dobrovolného uvážení až na výjimky. Jedná se o aktivity sportovního, vzdělávacího, kulturního či kreativního charakteru. Obvykle je vedou zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, ale není výjimkou, že jsou vedeny některým ze samotných odsouzených.⁶⁶

⁶⁵ *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky: 2020 [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.*

⁶⁶ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-859-8136-X, str. 53.

Cílem těchto aktivit je naučit osoby trávit volný čas smysluplně, najít si činnost, která vede k radosti, ale i seberealizaci a bude aplikovatelná i po propuštění z vězení.⁶⁷ Důvodem je, že je všeobecně za kriminogenní faktor považováno tzv. pasivní trávení volného času – konzumací alkoholu, drog, nudou či vysedáváním po hospodách. Velkou výhodou sportovních aktivit je snížení agresivního chování jedinců, převedením agrese do zdravé formy v podobě sportu.⁶⁸

Nejsložitější problematikou v této oblasti se stává tzv. nucený dobrovolný zájem, který je těžce udržitelný v životě po VTOS, tudíž se o jeho nápravném efektu lze v mnoha případech dohadovat.

4.1.4. Oblast utváření vnějších vztahů

Oblast utváření vnějších vztahů má velký vliv na snižování efektu prizonizace na odsouzené. Její vliv se však stává klíčovým u střednědobých a dlouhodobých pobytů osob zejména v posledním půl roce jejich pobytu. Jedná se o udržování vazeb s okolním světem v podobě návštěv, ale i jiných extramurálních aktivit.⁶⁹

Návštěvy nebo obdobný kontakt formou telefonního rozhovoru či elektronické komunikace jsou ve vězeňském prostředí žádaným článkem i z pohledu resocializace. Osoba si tímto upevňuje vazby s rodinnou, přáteli a blízkými osobami, případně si vytváří vztahy nové. Jedná se o důležitý prvek, který zjednodušuje následné propuštění na svobodu. Ve vězení jsou pro mnohé vězně motivačním impulsem pro jejich lepší chování. Problém se v tomto případě jeví možnost navazování a upevňování vztahů s kriminální subkulturou, což ztěžuje celý proces resocializace.⁷⁰

⁶⁷ MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.

⁶⁸ FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4772-9, str. 118.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 28–30.

Extramurální aktivity pomáhají zejména snižovat efekt prizonizace, ale především pomáhají u střednědobých a dlouhodobých pobytů ve vězení neztratit kontakt s vnějším prostředím. Jedná se o přípravu na pobyt mimo vězení. Nejčastěji se s tím setkáme ve formě opuštění věznice se zaměstnancem Vězeňské služby ČR, nebo za doprovodu návštěvy. Osoby mohou opustit vězení i na delší dobu než jeden den. Veškeré extramurální aktivity mohou osoby používat na základě „dobrého chování“ ve formě odměny jako motivační prvek. Extramurální aktivity nemohou tudíž provádět všichni. V některých věznicích jako například Vězení Valdice, kde je skladba odsouzených natolik specifická jejich nepřizpůsobivostí, se tyto aktivity využívají pouze v závěru posledních 6 měsíců VTOS.⁷¹

4.1.5. Speciálně výchovné aktivity

Speciálně výchovné aktivity jsou zakotvené ve Vyhlášce č. 345/1999 Sb., § 36 odst. 5, řadíme mezi ně sociálně právní poradenství, terapeutické programy a tréninky zvládání agrese.⁷² Hlavním cílem těchto aktivit je korekce a změna deviantního chování, myšlení a hodnot se zaměřením na osobu odsouzeného, kriminální faktory a příčiny kriminálního chování. Hlavními metodami je zde působení a ovlivňování.⁷³

Tyto aktivity probíhají ve všech věznicích, nejvíce jsou využívány v odděleních specializovaných VTOS s duševními poruchami nebo oddělení pro osoby s poruchou osobnosti či chování způsobenou užíváním psychotropních látek. Také se využívají ve specializovaných odděleních zabývajících se výkonem ochranné léčby v případě protialkoholní léčby, léčby patologického hráčství či toxikomanie, sexuologické ochranné léčby a v poslední řadě v oddělení pracovně nezařaditelných osob. Každé ze specializovaných oddělení působí speciálně výchovnými ak-

⁷¹ Věznice Valdice: Extramurální aktivity. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/extramuralni-aktivity>.

⁷² BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 24–26.

⁷³ FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4772-9, str. 118.

tivitami na odlišné problémy spojené s důvodem zařazení na specializovaná oddělení. Například v případě oddělení osob s mentální retardací je cílem minimalizovat jejich zneužívání. V oddělení léčení toxikomanie jsou programy zaměřené na odvykání a dovednosti spojené se zdárnou abstinencí i mimo brány věznice.⁷⁴

4.1.6. Standardizované programy

Standardizované programy splňují předem stanovená kritéria pro jejich vytvoření, pilotáž, supervizi, hodnocení a samotné zavedení do praxe. Programy se používají na širokou škálu vězeňské populace na základě zvážení vhodnosti daných programů pro jedince.⁷⁵

Široce je používán nástroj na hodnocení rizik a potřeb odsouzených SARPO, který na základě dynamických (bydlení, postoje, finance, životní styl) a statických faktorů (věk, vzdělání, recidiva) vypočte rizika, na jejichž základě se následně ukládá doporučení.⁷⁶

Programy jsou orientovány na trestné činy sexuálně motivované, násilné, nenásilné (např. krádež, dopravní nehody) a spáchané pod vlivem návykových látek. Zvláštním typem jsou programy zaměřené na propuštění z VTOS. Cílem všech těchto programů je předcházení recidivě.⁷⁷

Standardizované programy se na území ČR začaly využívat od roku 2006.⁷⁸ Zpočátku se programy těšily velké oblibě a především naději, ta s průběhem let začala klesat a dnes vede k velice rozporuplným názorům. V Koncepti vězeňství do roku 2025 je vytýkáno, jejich nerozvrstvení ve všech věznicích, že zatím nebyla jejich

⁷⁴ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 28 – 29.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>.

⁷⁷ BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 30–31.

⁷⁸ Tamtéž.

účinnost žádným způsobem empiricky zkoumána, nepřizpůsobení na specifické skupiny odsouzených osob jako jsou ženy a mladistvé a v poslední řadě nevytváření programů ve spolupráci s Probační a mediační službou, aby následně navazovaly na propuštění z VTOS. Cílem koncepce je náprava těchto vyjmenovaných chyb programů.⁷⁹

Jeden z prvních standardizovaných programů v ČR byl program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se), který je zaměřen na recidivisty zejména za majetkovou trestnou činnost těsně před propuštěním. Celý tento program je stavěn na kognitivně-behaviorální terapii. Hlavním cílem je změna postojů a hodnot.⁸⁰ Program je veden skupinově za vedení 2 lektorů a trvá 3 měsíce. Jednotlivé sezení mají přesně stanovené téma.⁸¹ Lektorů programu hodnotí tento program jako jednoznačně přínosný. Proběhl i výzkum efektivity tohoto programu s 295 respondenty. Výzkum však nepotvrdil rozdíl přínosu programu 3Z v předcházení recidivy u osob, které program absolvovaly a neabsolvovaly. Výzkum autoři označili jako neobjektivní z důvodu potřeby delšího časového období a opakování výzkumu pro učinění objektivních závěrů.⁸²

⁷⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

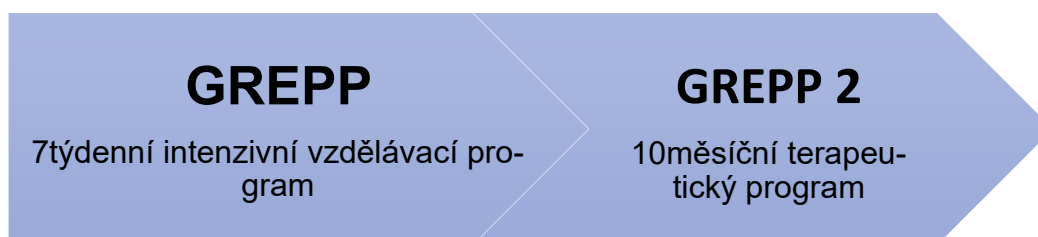
⁸⁰ *Věznice Rapotice: Program "3Z"* [online]. Vězeňská služba ČR [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>.

⁸¹ BĚLÍKOVÁ, Petra. *České vězeňství: Motivační a komunikační kurz pro odsouzené* [online]. Čtvrtletník. Praha: Vězeňská služba ČR, 2010 [cit. 2021-12-18]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2010/cv2-2010-web.pdf>.

⁸² BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8, str. 30.

Další program rozšířený v českých vězeních je program GREPP a na něj navazující dlouhodobý terapeutický program GREPP 2 oba jsou zaměřeny na práci s odsouzenými, kteří spáchali násilné trestné činy na dětech (týrání, sexuální zneužívání aj.) GREPP je 7týdenní vzdělávací program, na který by měl navazovat GREPP 2, což je 10měsíční terapeutický program.⁸³

Obrázek č. 1: Časové schéma programu GREPP a GREPP 2

Zdroj: Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>

Dalším programem je terapeutický program 21 Junior, který je zaměřen na snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými. Vede k vytvoření náhledu na nevhodnost agresivního chování, uvědomění si vlastní odpovědnosti a přijetí důsledků takového chování. Je cílen na heterogenní skupinu mladistvých o dotaci 21 hodin v délce 3 měsíců. „V průběhu obou běhů terapeutického programu „TP 21 JUNIOR“ roku 2018 se podařilo vychovatelům a odborným zaměstnancům věznice zařazené vězně motivovat k smysluplnému využití času stráveného ve vězení, ... Dopouštění se kázeňských přestupků zařazenými mladistvými vězni se v oblasti fyzického násilí nebo agrese podařilo minimalizovat.“⁸⁴

⁸³ Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>

⁸⁴ Věznice Všehrady: Terapeutický program TP21 pro mladistvé odsouzené. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vsehrady/clanky/detail/terapeuticky-program-tp-21-pro-mladistve-odsouzene>

V poslední řadě program Pardon, což je intervenční program pro odsouzené, jejichž delikt souvisí s problémovým průběhem řídičské praxe. Cílem je změna problémového chování řidiče.⁸⁵

V českých věznicích se vyskytují i další standardizované programy, které nejsou rozšířeny v tolika věznicích, případně dochází k jejich pilotážím. Mnoho standardizovaných programů je zastřešeno neziskovými organizacemi. Zejména programy pro mládež musí být vedené v seznamu Ministerstva spravedlnosti.

⁸⁵ Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>.

5. Postpenitenciární péče

Poté co jsou osoby propuštěné z VTOS úloha státu neskončila. Přichází nejsložitější období, znovunalezení svého místa ve světě, kde není předem stanovený řád života a definitivní ukončení kriminální kariéry (desistence). Jeden z účelů VTOS je převýchova odsouzených, aby se v co největší míře zabránilo recidivě, proto se kvalitní postpenitenciární péče v mnoha případech stává klíčovou. V ČR je registrována problematika nedostatečně rozvinuté postpenitenciární péče, což způsobuje složitější resocializaci, zejména pro osoby, které byly ve VTOS dlouhodobě.⁸⁶

Postpenitenciární péče je specifická oblast sociální péče o osoby, kterým byly omezeny práva na svobodu ve formě sankce za protiprávní jednání.⁸⁷ V užším vymezení se jedná o péči, kterou mohou osoby vyhledat po VTOS ve formě sociální péče a pomoci. V širším pojetí se jedná i o formu povinného dohledu a v nejširším vymezení je poskytována všem pachatelům, i těm kteří nebyli omezeni na svobodě. Rozsah a obsah postpenitenciární péče je určen sociální politikou státu, kde se odráží postoj k odsouzeným, snaha o jejich reintegraci, ale i způsob dosažení tohoto cíle.⁸⁸

Hlavním cílem postpenitenciární péče je reintegrace, která je nejsložitější v případě:

- recidivistů,
- osob, které mají v anamnéze poruchy chování,
- po dlouhodobých trestech,
- u osob bez pevných sociálních vazeb
- u osob bez pracovních návyků a motivace.⁸⁹

⁸⁶ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

⁸⁷ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3, str. 61.

⁸⁸ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 110.

⁸⁹ NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6, str. 48.

Postpenitenciární péče může být na bázi dobrovolné účasti (kurátor a neziskové organizace) nebo nedobrovolná. Dobrovolná nemá zákonem pevně stanovená pravidla jako nedobrovolná, která v omezené podobě spočívá v omezení svobody.⁹⁰

Koncepce vězeňství do roku 2025 si jako jeden ze svých cílů ukládá potřebu vytvoření propojeného systému penitenciární a postpenitenciární péče. Idea propojení, přestože je zcela nezbytné, z velké části naráží na problematiku jasně vymezených hranic pravomoci a působnosti jednotlivých orgánů státní správy, které sehrávají aktivní úlohu při penitenciární a postpenitenciární péči. Dochází k úplné absenci společného postupu a koordinace. Významnou roli sehrávají koncepční materiály (Koncepce vězeňství do roku 2025 a Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025), které byly schváleny v závazné rovině. Pro jejich evaluaci je však příliš brzo.⁹¹

Postpenitenciární péče je realizována prostřednictvím subjektů, které působí na odsouzené, což jsou především kurátoři, Probační a mediační služba ČR a nestátní subjekty.⁹²

5.1. Probační a mediační služba

„Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“⁹³

Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS) vznikla s potřebou vzniku subjektu, který by zajišťoval výkon alternativních trestů. Jedná se o multidisciplinární

⁹⁰ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 111.

⁹¹ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče: podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo* [online]. Wolters Kluwer ČR, 2021, (č.2), s. 23 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/294529/1/2#c_6264.

⁹² RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 112.

⁹³ O nás. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.

profesi, která propojuje sociální práci a právo.⁹⁴ Hlavními cíli je integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti.⁹⁵

PMS se řídí zákonem č. 257/2000 Sb., O probační službě, který je postaven na následujících principech:

- motivace pachatele (spáchat TČ, vést řádný život),
- participace pachatele,
- eliminace efektu teorie nálepkování (viz kapitola 5.4),
- efektivita řešení případu,
- ochrana společnosti,
- kontrola pachatelů,
- aktivita oběti při řešení sporu.⁹⁶

Mediace nalezne využití v mimosoudním zprostředkování řešení sporu mezi obviněným a poškozeným v souvislosti s trestním řízením. Pro otázku postpenitenciární péče a resocializace je významná probace, kterou se dle zákona č.257/2000 Sb., o PMS rozumí *„organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z VTOS, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“*⁹⁷

Probace probíhá formou nařízeného dohledu probačního pracovníka nad chováním pachatele. Jedná se o pravidelný kontakt mezi úředníkem a odsouzeným, jehož hlavním účelem je kontrola dodržování podmínek trestu, které soudce nebo

⁹⁴ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 128.

⁹⁵ O nás. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.

⁹⁶ VĚTROVEC, Vladislav. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. Komentované zákony (Eurolex Bohemia). ISBN 80-864-3232-7, str. 9-10.

⁹⁷ Tamtéž.

státní zástupce uložil na základě plánu dohledu, který vypracoval probační úředník. Probační úředník může také pomáhat s překonáváním překážek při řešení závislostí, řešení dluhů, zaměstnání či hledání bydlení.⁹⁸

S PMS se také pojí pojem parole, což je specifická forma probace při podmíněném propuštění z VTOS na čestné slovo odsouzeného.⁹⁹

V roce 2016 byla poprvé schválena Koncepce rozvoje probace a mediace, která je schválena do roku 2025 a z velké části navazuje na Koncepci rozvoje vězeňství do roku 2025. Hlavním cílem koncepce je propojení PMS s justičními, ale i jinými orgány a vytvoření navazujících programů kontinuální sociální péče od zahájení trestního stíhání přes VTOS až po propuštění. Koncepce si klade čtyři strategické cíle:

1. Odklonit pachatele od kriminální kariéry
2. Rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti
3. Zvýšit bezpečnost společnosti
4. Zabezpečit další efektivní fungování PMS.¹⁰⁰

Cíle dále rozvíjí o konkrétní cíle a na každý rok je tvořen akční plán jejich postupného naplnění.

5.2. Sociální kurátor

Sociální kurátor představuje kontinuální sociální péči na území ČR, jeho práce spočívá v navázání socioterapeutického vztahu od počátku trestního stíhání až po jeho ukončení a případnou následnou reintegraci. Hlavním cílem je pomoc, ale také pozitivní působení na osoby a zamezení izolace od okolního světa v době

⁹⁸ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 133-136.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.

trestního řízení. Spolupráce s kurátorem stojí na dobrovolném základě. Jejich práce spadá pod městské či sociální úřady.¹⁰¹

Je potřeba rozlišit sociálního kurátora pro dospělé a děti, jejichž náplň práce se odlišuje. Sociální kurátor pro dospělé obvykle vykonává následující činnosti:

- vede spisovou dokumentaci osob,
- na vyžádání soudu provádí šetření o rodinných o poměrech a životě odsouzeného,
- kontaktuje klienty ve věznicích, léčebnách, noclehárnách a podobných zařízeních,
- spolupracuje s Vězeňskou službou ČR, PMS, policií a dalšími orgány veřejné správy,
- poskytuje klientům informace k překonání složité situace a pomáhá jim uplatňovat jejich práva,
- vyjednává v zájmu klienta nezbytné záležitosti,
- poskytuje asistenci při jednáních,
- poskytuje doporučení pro poskytnutí mimořádné okamžité pomoci v hmotné nouzi.¹⁰²

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), který se postpenitenciární péčí zabývá okrajově. Jeho činnost spočívá zejména trestním řízení u osob do věku 18 let, případně u mládeže dopouštějící se přestupků nebo se vyznačující poruchami chování vážného charakteru (neomluvená absence ve škole, závislostní chování aj.).¹⁰³

¹⁰¹ *Sociální kurátor*. Ministerstvo práce a sociální věcí [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1049959/socialni_kurator.pdf/13e4d622-a29a-53a9-237a-cf482b4b8ed0.

¹⁰² RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 115–117.

¹⁰³ RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9, str. 123.

5.3. Nestátní subjekty postpenitenciární péče

Nestátní subjekty postpenitenciární péče poskytují materiální péči, poradenskou péči a sociální pomoc širokému spektru osob včetně osob ve nebo po VTOS. Jedná se o občanská, církevní a charitativní sdružení a organizace.¹⁰⁴ Z velké části jsou neziskové instituce významným subjektem postpenitenciární péče. Obvykle spolupracují se státními subjekty a mají možnost si žádat o státní dotace na základě účasti v daném řízení. Na území ČR jich můžeme najít mnoho:¹⁰⁵

1. Oblast materiální péče

Oblast materiální péče zajišťuje z velké části šatstvo a stravu. Například Česká katolická charita, Arcidiecézní charita Praha nebo Potravinové banky

2. Oblast poradenské péče

Oblast poradenské péče je poskytována všemi neziskovými organizacemi, které poskytují postpenitenciární programy. Příkladem je Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi, Sdružení podané ruce o. s., Vězeňská duchoven- ská péče a další.

3. Sociální pomoc

Zahrnuje stravování, osobní hygienu, ubytování a samotné resocializační pro- gramy je poskytována ve formě azylových domů a nocleháren. Příkladem je Sa- nanim, z. ú., Armáda spásy, Rubikon centrum, z. ú., Člověk v tísni o. p. s. a mnoho dalších.

V následujících odstavcích budou představeny některé organizace detailněji.

Člověk v tísni, o.p.s. poskytuje právní pomoc, dluhové poradenství a další širokou škálu služeb nejen osobám ve VTOS či po jeho výkonu. Jeden z projektů se za- měřuje pouze na resocializační programy osobám, které protiprávně jednaly.

¹⁰⁴ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0, str. 225.

¹⁰⁵ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0, str. 124–125.

Jedná se o sociální výcvik, který je zaměřen zvláště na dospělé osoby a zvláště na mladistvé osoby. Hlavním cílem je zvýšení sociálně-právních a komunikačních dovedností, přijetí odpovědnosti za své jednání, posílení vazeb na nekriminální prostředí, snížení rizika předlužení a vyloučení z trhu práce. Program není postaven na řešení individuálních problémů klienta, ale na poskytnutí podpory při jejich řešení a preventivním působením na osobu. Tyto programy jsou poskytovány pouze v Libereckém, Karlovarském, Olomouckém a Plzeňském kraji.¹⁰⁶ Přesná data o počtu osob, které se programů zúčastnily nebo zhodnocující program nejsou dostupná.

Další neziskovou organizací je Rubikon Centrum, z. ú. (dále jen RC), nestátní nezisková organizace, která byla založena v roce 1994 a pomáhá lidem k upuštění od jejich kriminální kariéry. Poskytuje široké spektrum služeb: od pomoci při hledání práce, řešení dluhů přes pracovní agenturu a poskytování možností tzv. pohovorů nanečisto. Také působí v osvětě a advokátní práci. V Ostravě vytvořila rehabilitační službu Hnízdo, jejímž hlavním posláním je řešení bytové situace s možností bydlení, které tato organizace poskytuje na své náklady.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Resocializační programy. *Člověk v tísni* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/resocializacni-programy>.

¹⁰⁷ Kdo jsme. *Rubikon centrum* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/resocializacni-programy>.

Obrázek č. 2: Schéma činnosti Rubikon centrum, Z.Ú.

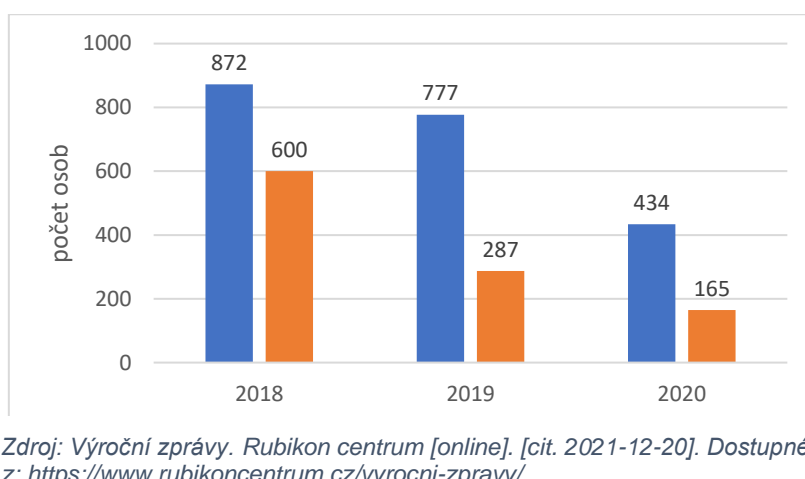
Zdroj: Výroční zpráva 2018. Rubikon centrum [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vyrocní-zpravy>.

Zaměstnanci a dobrovolníci jsou tvořeny z 34 % z řad osob, které byly v minulosti ve VTOS. Ale také zaměstnává osoby, které jsou ve VTOS například v šicí dílně.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Kdo jsme. Rubikon centrum [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/resocializacni-programy>.

Ve výroční zprávě z roku 2018 uvádí, že recidiva u klientů RC byla v roce 2018 zaznamenána pouze u 11,4 % osob.¹⁰⁹ Přestože se činnost RC ukazuje jako velmi efektivní, je minimum osob, které naváží spolupráci, a ještě větší minimum osob, které ve spolupráci pokračují i po VTOS, jak ukazuje následující graf z předchozích 3 let.¹¹⁰

Graf č. 2: Počet klientů, kteří vyhledali pomoc Rubikon centra, Z. Ú. V posledních 3 letech před koncem VTOS a počet, který spolupráci nepřerušil po ukončení VTOS

Autoři výzkumů se shodují, že velký vliv na resocializaci a s tím spojené ukončení kriminální kariéry má motivace osob, které byly ve VTOS. Osoby, které vyhledají pomoc neziskových organizací nabízejících jim pomoc na základě dobrovolného uvážení, budou osoby velmi motivované, proto je otázka, do jaké míry se údaj o recidivě a tím spojené efektivitě může považovat za objektivní.

Společnost Lighthouse poskytuje služby osobám ve VTOS a po jeho ukončení včetně jejich blízkých osob od roku 2010. Společnost je zaměřená na poskytování pomoci při řešení finančních a dluhových potíží. Také poskytuje možnost záruky za dovršení nápravy u podmíněného propuštění z VTOS.¹¹¹ Od roku 2020 byl zaveden projekt *U jednoho stolu*, který byl vytvořen na bázi setkávání představitelů

¹⁰⁹Výroční zpráva 2018. Rubikon centrum [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vyrocní-zpravy/>.

¹¹⁰ Výroční zprávy. Rubikon centrum [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vyrocní-zpravy/>.

¹¹¹ Úvod. Spolek Lighthouse [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/uvod/>.

soudů, státních zastupitelství, věznic, neziskových organizací, poskytovatelů sociálních služeb (soc. kurátory) a další subjektů za účelem vytvoření efektivního institutu podmíněného propuštění.¹¹²

Další společnost Podané ruce o.p.s. se zaměřuje na pomoc v oblastech prevence a léčby návykového chování, podporou duševní zdraví u mládeže a v poslední řadě se zaměřuje na programy penitenciární a postpenitenciární péče.¹¹³ V případě postpenitenciární a penitenciární péče zastřešuje projekt Kompas, který je zaměřen na poskytnutí po výstupní péče osobám po ukončení VTOS. Hlavními cíli je zajištění základních sociálních potřeb, což se děje u 100 % klientů. Dále posílit motivaci k legálnímu způsobu života a zvýšit znalost úředních postupů, což se děje u přibližně 70 % klientů. U 50 % klientů se daří posílit psychické a sociální kompetence v zátěžových situacích, zlepšení vztahů s blízkými a oddlužování. Projekt byl realizován v letech 2018–2020 a zúčastnilo se jej 271 lidí. Na jeho dalším rozvoji se pracuje.¹¹⁴

Poslední detailně popsaná nezisková organizace Sananim, Z. Ú. se zaměřuje na osoby závislé na návykových látkách a osoby, které spáchaly primární či sekundární drogovou kriminalitu. Významné pro potřeby této práce je Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem, určené osobám ve všech fázích trestního řízení. Poskytuje podporu, poradenství, asistenci a ambulantní léčbu lidem ohroženým důsledky užívání nealkoholových drog a jejich sociálnímu okolí.¹¹⁵ Osoby mohou následně využít ubytování, které organizace nabízí ve svých prostorách s přísnými pravidly ve formě pravidelných testů a nočního klidu, v kterém se osoby musí vyskytovat doma. Organizace také zajišťuje zaměstnávání osob ve svých kavárnách nebo obdobných podnicích po celé Praze. Počet klientů v posledních letech

¹¹² Naše aktivity. *Spolek Lighthouse* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/nase-aktivity/>.

¹¹³ *Společnost podané ruce* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/>.

¹¹⁴ Projekt Kompas. *Společnost podané ruce* [online]. Brno [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/projekty/kompas-brno/>.

¹¹⁵ Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem. *Sananim* [online]. Brno [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/o-nas-1/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonom-cokuz.html>.

stoupá, aktuálně je kolem 500 osob za rok. Průměrně 20 % klientů pokračuje ve spolupráci i po ukončení VTOS.¹¹⁶

5.4. Překážky resocializace po výkonu trestu odnětí svobody a možnosti jejich řešení

Výše zmíněné subjekty postpenitenciární péče se zabývají nejčastějšími okruhy překážek, s kterými se jedinec setká. Patří sem základní existenční problémy jako je hledání bydlení a zaměstnání, ale také řešení dluhů nebo problematiku teorie nálepkování (Labeling Approach), to vše může skončit v tzv. naučené bezmoci, a tím vytvoření nového podnětu k páčání nelegální činnosti jako jediné východisko z tíživé situace.

Poté co osoby opustí brány vězení jejich první kroky obvykle vedou k vyzvednutí občanského průkazu, registrace na Úřadu práce a případné spojení se s kurátorem, který s nimi navázal kontakt již v průběhu VTOS.¹¹⁷

Poté, co opadne nadšení z propuštění, přijde první problém, nalezení stálého zaměstnání a bydlení. V případě motivace osoby žít legálním způsobem života dochází ke srážce s tzv. teorií nálepkování a s tím spojenými předsudky. Osoba označená za kriminálního nedostává šanci být součástí společnosti.¹¹⁸ Je odmítána na základě nálepky, kterou jí dává společnost. Jedinec na základě nálepky přijme svou deviantní roli a nadále páčá trestný činy.¹¹⁹ Předsudky se stávají významnou překážkou, pro které není řešení, pokud společnost nezačne smýšlet

¹¹⁶ Výroční zpráva 2020. *Sananim* [online]. Brno [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: http://www.sananim.cz/Uploads/downloads/1625136459_0_sananim_vz2020-pdf.pdf.

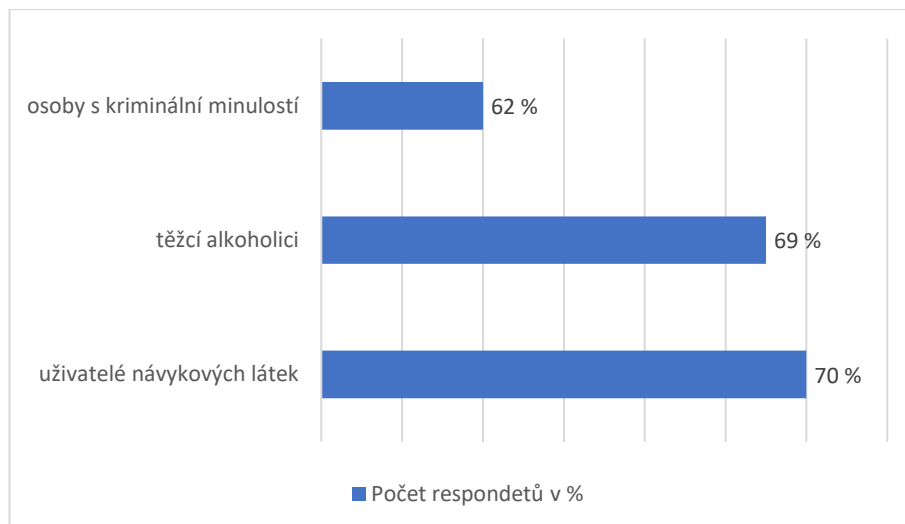
¹¹⁷ Propuštění. *O base* [online]. Brno [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://obase.cz/po-propusteni/>.

¹¹⁸ RAYBECK, Douglas. *Ethos: Anthropology and Labeling Theory: A Constructive Critique* [online]. 16. Wiley, 1988, 371-397 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/640558?origin=JSTOR-pdf>.

¹¹⁹ DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-590-6, str. 141–142.

odlišně. V letech 1991–2017 probíhalo vytváření statistik hodnot občanů ČR, výsledkem bylo, že 62 % osob by nechtělo mít za souseda osobu s kriminální minulostí. V roce 1991 to bylo 70 %.¹²⁰

Graf č. 3: Znárodnění názoru občanů ČR v roce 2008 v otázce koho by nechtěli mít za souseda

Zdroj: Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1002/3113/769-1/#preview>

Velmi významným problémem se pro odsouzené osoby stává otázka dluhové propasti. V mnoha případech vzniká samotným výkonem trestu, kdy osoby nejsou schopné z minimální až nulové mzdy zaplatit žádné dluhy, které už měly vzniklé před VTOS nebo jim samotné dluhy vznikají při VTOS. Může vznikat například neplacením pojištění auta (povinné ručení), alimentů, náhradou škody způsobenou trestným činem aj. Dluhovou propast je v mnohých případech možné řešit formou insolvenčního řízení, splňuje-li osoba podmínky pro jeho použití. Význam zde také nalézají rozšiřování znalostí finanční gramotnosti ve formě programů, které poskytují subjekty penitenciární a postpenitenciární péče. V ČR se uskutečnila jednorázová akce Milostivé léto, která trvala od 28. října 2021 do 28. ledna 2022. Osoby zde měly možnost zaplatit své dluhy u veřejnoprávního subjektu a některých soukromoprávních subjektů bez úroků a penále s malým poplatkem ve výši

¹²⁰ Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1002/3113/769-1/#preview>.

1657,50 Kč.¹²¹ Problém je, že osoby obvykle žádnou z těchto cest nevolí a namísto toho se zpátky přiklání ke kriminální činnosti. Ideální řešení je zabývat se dluhy již při samotném VTOS, aby se během této doby dluhy nenavyšovaly, všechny dluhy byly známy a došlo k zahájení řešení dluhové situace. V současnosti neexistuje standardní postup řešení dluhové problematiky pro všechna vězení v ČR, čímž se v každém regionu stává idea a dostupnost jejich řešení velice rozdílná.¹²² V Konceptu vězeňství do roku 2025 je standardizace postupu řešení dluhové problematika zakotvena.¹²³

Sociální vazby mají nezastupitelnou roli v průběhu celé resocializace. Pokud má odsouzená osoba vazby na osoby, které nepatří do kriminální subkultury, má pevný bod, který může pomoci v resocializaci po ukončení VTOS. Osoby blízké zpravidla odsouzenému pomáhají s finanční situací, bytovou a dluhovou situací, včetně hledání zaměstnání. Vedle tohoto vytváří osobě oporu v průběhu celého procesu resocializace, s čímž se stává jednodušší. Nejtěžší resocializace je u osob, které jsou dlouhodobě ve VTOS, zejména u těchto osob dochází po delší době k přetrhání sociálních vazeb, což přispívá k tíživé situaci problematické resocializace. Práce kurátora obvykle spočívá v zajišťování kontaktu odsouzených a blízkých osob, je-li to možné.¹²⁴ Do roku 2023 zkoumá projekt *Rodičovství za mřížemi* vliv odchodu rodiče do VTOS na dítě. „Cílem projektu je vytvořit metodiky a didaktické pomůcky, které 1) přispějí k udržení a rozvoji vztahu mezi rodiči ve vězení a jejich dětmi a 2) pomohou sociálním pracovníkům poskytovat těmto dětem vhodnou péči.“¹²⁵

¹²¹ Milostivé léto – šance, jak se zbavit exekucí. *Exekuceinfo* [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.exekuceinfo.cz/novinky/milostive-letu>.

¹²² NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče: podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo* [online]. Wolters Kluwer ČR, 2021, (č.2), s. 23 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/294529/1/2#c_6264.

¹²³ Koncepte vězeňství do roku 2025 [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepte-vezenstvi>.

¹²⁴ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče: podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo* [online]. Wolters Kluwer ČR, 2021, (č.2), s. 23 [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/294529/1/2#c_6264.

¹²⁵ *Informace o projektu: Rodičovství za mřížemi*. Masarykova univerzita [online]. [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/en/research/projects/55467>.

Odsouzené osoby mohou v počátku být motivované všechny výše zmíněné problémy řešit, ale důsledkem mnoha neúspěšných pokusů o řešení té stejné situace vzniká rezignace a určitá pasivita při řešení dalších problémů, které v životě osoby nastávají. Osoba vlivem nepodařených pokusů přestane řešit nové problémy, přestože by je mohla vyřešit úspěšně. Sociální psychologie používá termín naučená bezmocnost. Vlivem naučené bezmoci má osoba problém vykonávat každodenní činnosti obyčejných lidí. Vynucuje si výhody svobodného a nesvobodného systému ve formě žití svobodně a bez zodpovědnosti. Naučenou bezmocnost lze překonat pouze správným terapeutickým přístupem změny myšlenkových vzorců a reakcí.¹²⁶

¹²⁶ ŠPANKOVÁ, Jana. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-484-8, str. 98.

6. Empirické šetření

V této části bakalářské práce je zaznamenáno empirické šetření kvalitativního charakteru. Toto šetření bylo provedeno metodou případové studie zaměřené na osoby, které v minulosti byly ve VTOS na území České republiky. Ke sběru dat pro případové studie sloužil rozhovor. Šetření má přesně vymezený cíl postavený na předpokladu získaného na základě Koncepce vězeňství do roku 2025 a odbornou literaturou. Z těchto informací vznikly otázky, na které je zodpovězeno případovými studiemi.

6.1. Předpoklad empirického šetření

Koncepce vězeňství do roku 2025 zaznamenává problematiku překážek resocializace osob po VTOS. Navrhuje řešení ve formě propojeného systému postpenitenciární péče za pomoci vylepšení standardizovaných programů. Inspiraci v akčních plánech pro naplnění tohoto cíle získávají subjekty v zahraničí. Jedním z argumentů pro použití jejich systému postpenitenciární péče je nižší penologická recidiva na jejich území. Není dále zhodnocen rozdíl jednotlivých právních systémů, ale ani rozdílné hodnoty a mentalita občanů jednotlivých států.

6.2. Cíl empirického šetření

Cílem empirického šetření bylo detailně popsat praktické zkušenosti osob po VTOS v ČR a nalezení odpovědí na předem stanovené otázky.

Stěžejním cílem empirického šetření se stalo popsání otázky možností a limitů resocializace osob po VTOS v ČR.

6.3. Otázky empirického šetření

Jak samotné osoby vnímají programy zacházení a jejich vliv na následnou resocializaci po opuštění vězení? S jakou nejčastější překážkou se setkávají?

6.4. Metody empirického šetření

K empirickému šetření v této práci došlo za použití 3 metod:

1. Polostrukturovaný rozhovor

Forma rozhovoru, ve které má tazatel předem připravené otázky, které používá jako schéma rozhovoru. Otázky mohou být v průběhu měněny, doplňovány a mohou být položeny v různém pořadí. Způsob odpovědi na otázky je volný.

Data z rozhovoru byla následně zpracována do případové studie.

2. Osobní případová studie

Případová studie je forma kvalitativní metody empirického výzkumu, jehož podstatou je detailní analýza minulosti, přítomnosti, názorů, postojů, hodnot a možných příčin vedoucích k určité události.¹²⁷

3. Metoda sněhové koule

Metoda, při které dochází k získávání kontaktů, na základě postupné nominace od jedné známé osoby k další osobě, a tak se neustále pokračuje. Tato metoda byla použita při výběru respondentů.

6.5. Průběh empirického šetření

Průběh empirického šetření lze rozdělit do 4 fází:¹²⁸

1. Přípravná fáze

V přípravné fázi došlo ke stanovení cíle a metod empirického šetření. Tato fáze probíhala v květnu 2021

2. Plán výzkumu

V této fázi došlo k nalezení respondentů rozhovorů a vytvoření otázek polostrukturovaného rozhovoru.

Respondenti rozhovorů byli nalezeni metodou sněhové koule. Nejdříve byl zajištěn jeden respondent, který dále poskytl kontakt na další osobu, což pokračovalo dále. Tato fáze probíhala v srpnu–září 2021.

¹²⁷ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

¹²⁸ Tamtéž.

3. Provedení studie

Cílem je nashromáždění informací. V této fázi došlo ke zkontaktování respondentů, zvolení vhodného místa a data pro rozhovor a jeho následné provedení a zpracování.

Všechny rozhovory probíhaly v neutrálním prostředí kaváren v Praze, při čemž docházelo po svolení respondenta k nahrávání audio záznamu na diktafon. Audio záznam byl následně zpracován do textové podoby přepisu celého rozhovoru, na jehož základě byly dále zpracovány případové studie.

Fáze probíhala v říjen-listopad 2021.

4. Zpráva o výsledcích

Zpráva o výsledcích byla zpracována v období leden 2022 a je uvedena v této bakalářské práci.

6.6. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor se skládá ze 3 mužů a 1 ženy ve věku 35–40 let. Všichni čtyři žijí v Praze a ve své minulosti strávili různě dlouhou dobu ve VTOS v rozdílných věznicích i odděleních. Všichni pochází zcela odlišného prostředí, byli přiřazeni do rozdílných zařízení při VTOS. Problémy, s kterými se po VTOS potýkali se ve všech 4 případech shodují. Všichni muži započali svou kriminální kariéru v mladistvém věku.

V následujících odstavcích jsou demonstrovány případové studie zpracované z dat získaných rozhovorem. V případových studiích jsou z důvodu zachování anonymity změněná jména.

6.6.1. Případová studie č. 1

Křestní jméno: Lucie

Věk: 40 let

Vzdělání: Základní vzdělání

Odsouzení za trestný čin: Šíření toxikomanie, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, krádež

Rodinná anamnéza:

Lucie se narodila jako jedináček do úplné rodiny. Její rodiče žili spořádaný život bez deviantního chování. Oba rodiče zesnuli krátce po nabytí Luciiny dospělosti. Lucie je svobodná žena, která má 2 děti (17 let a 10 let) s mužem, který byl opakovaně ve VTOS. První dítě se jí narodilo několik let před prvním odsouzením a druhé těsně před začátkem VTOS. S druhým dítětem se poprvé shledala až po propuštění z vězení. S oběma stále pracuje na vytvoření vztahu. Oporu nachází také v sestřenici, která se o její děti v průběhu VTOS starala a dodnes je má ve své péči. Svůj vztah s nimi Lucie hodnotí pozitivně. Domnívá se, že sestřenice ani děti k ní nemají 100% důvěru v otázce relapsu užívání návykových látek.

Počátek kriminální kariéry:

Lucie svou kriminální kariéru započala užíváním drog a s tím spojenou sekundární drogovou kriminalitou (především krádeže) ve 20 letech. Pomalu se začala přidávat i primární drogová kriminalita, za kterou byla po 10 letech kriminální kariéry odsouzena. Lucie žila celou svou kriminální kariéru na ulici. Zpočátku měla nárazové brigády, ale později měla příjem pouze z kriminální činnosti.

Průběh VTOS:

Odsouzena byla ve věku 30 let na 8 let vězení. Zpočátku byla umístěna do vazební věznice Pankrác, kde byla navštěvována rodinou zejména synem. Později byla z důvodu nařízené ambulantní léčby závislosti nealkoholové toxikomanie přemísťena do Věznice a ÚVZD Opava (dále jen věznice).

Už při VTOS navázala spolupráci s organizací Sananim, která spolupracuje s věznicí. Na počátku s ní speciální pedagožka vytvořila týdenní plán 3 aktivit, které zajišťovaly samotné odsouzené. Na výběr měla například ze zumbly, čtenářského kroužku, výuky anglického a českého jazyka. Plán je pro každou odsouzenou závazný po celou délku pobytu. Dále se v průběhu celého trestu musí účastnit všech aktivit, které zajišťují zaměstnanci Vězeňské služby. Nejvýznamnější označila práci sociální pracovnice, s kterou jedenkrát týdně řešily veškeré problémy odsouzených na jejich žádost, například se učily psát motivační dopisy, životopisy, ale také poskytovala hodiny finanční gramotnosti. Všechny odsouzené měly za úkol

spolu se sociální pracovníci zmapovat své dluhy, následně dostaly rady, jak řešit dluhovou situaci při VTOS a po jeho ukončení.

Dalším významným aspektem pro ni byla práce s terapeutem a psychologem (zajišťována společností Sananim) ve formě tzv. každodenních komunit. Odsouzené měly povinně sledovat zprávy a následně je při komunitě v rozmezí jedné minuty interpretovat. Dostávaly za úkol psát úvahy na témata (např. Mé špatné a dobré já, Výčitky svědomí, Drogová minulost, První kroky po opuštění vězení atd.).

Zpočátku byla velice skeptická ke všem programům zacházení a nechtěla spolupracovat, následně však pomalu začala chápat význam všech těchto cvičení a označuje je za velice přínosné pro její život na svobodě. *„Já jsem 10 let neměla žádné povinnosti, zaměstnání ani režim. Žila jsem ze dne na den. Toto myšlení se změnilo až při VTOS.“*

Ve vězení měla neutrální vztahy s většinou odsouzených. S některými navázala přátelské vztahy a ty udržuje dodnes zejména prostřednictvím společnosti Sananim. S dozorci a jinými zaměstnanci vycházela bezproblémově. V průběhu VTOS (po dokončení léčby) byla zaměstnána při činnostech chodu vězení (nošení jídla, úklid, aj.).

Propuštění z VTOS:

Lucie strávila ve vězení 4 roky, v roce 2015 byla podmíněně propuštěna. Přestože ji od počátku terapeut radil nevracet se do předchozího prostředí (Prahy), Lucie neposlechla a vrátila se do Prahy za dětmi. Zpočátku nechtěla dále spolupracovat se společností Sananim, následně se na doporučení psychologa zúčastnila jednoho setkání, na jehož základě se stala součástí doléčovacího centra.

„Zpočátku osoba vůbec neví, co má dělat. Po 4 letech ve vězení pevného řádu a stereotypních činností, vylezete na svobodu a ani nevíte, co jíst.“ Sananim Lucii poskytl pomoc v prvních krocích. Jako klient doléčovacího centra přistoupila na striktní podmínky: do 2 měsíců nalézt zaměstnání, vyřídit úřady a dluhovou problematiku a splňovat podmínky ubytování Sananim (být do 22 doma, pravidelné orientační testy na přítomnost návykových látek).

Jako největší překážku označila vedle dluhů nalezení zaměstnání. Dlouho nemohla žádné zaměstnání najít, což v ní vyvolávalo pocit beznaděje a myšlenky na

navrácení se zpátky do „jistoty“, kterou spatřovala v nelegálním životě. Lucii nakonec zaměstnal Sananim v jedné ze svých kaváren, kde začínala u mytí nádobí, dnes je na pozici provozní. Dluhy Lucie řeší až 6 let po ukončení VTOS využitím akce Milostivé léto.

Lucie dále shledávala problém v navázání rodičovského vztahu se svými dětmi, které neviděla po dobu skoro celého VTOS. Dodnes na vztahu pracuje za pomoci rad psychologů Sananimu.

Svoji volbu vrátit se do stejného prostředí označila za problémovou v otázce přátel. Bylo velice složité opustit všechny přátele, ale tento úkol si vytyčila Lucie sama, ze strachu z návratu k užívání návykových látek.

„Od doby co jsem ukončila VTOS, jsem se vy svém životě posunula dopředu o mnoho více, než za celý svůj předchozí život. Za to vděčím Sananimu.“

Strach má Lucie pouze z relapsu v případě užívání drog. Motivací desistence pro ni jsou děti, ale také si uschovala jednu ze svých úvahových prací, které napsala při VTOS na téma *Mé výčitky svědomí*.

Shrnutí:

Lucie je svobodná, 40letá žena s 2 dětmi bez žijících rodičů. Její kriminální kariéra započala ve 20 letech v primární a sekundární drogové kriminalitě. Odsouzena za ni byla po 10 letech (ve věku 30 let) k 8 letům vězení. Lucie byla zařazená na oddělení pro léčbu toxikomanie. Zpočátku přistupovala k programům zacházení velmi skepticky, tento pohled se nakonec změnil a zpětně hodnotí programy pozitivně. Od počátku byla v kontaktu s neziskovou organizací Sananim, s kterou pracuje i 6 let po VTOS. Spolupráce s touto společností hodnotí jako velice významnou součást její resocializace, bez které by to s velkou pravděpodobností nezvládla. Aktuálně pracuje v kavárnách organizace Sananim, řeší dluhy a vztahy se svými dětmi. Jako motivaci pro desistenci označila děti, ale i úvahu na téma *Mé výčitky svědomí*, kterou napsala při VTOS.

6.6.2. Případová studie č. 2

Křestní jméno: Alexandr

Věk: 35 let

Vzdělání: střední vzdělání s maturitou (po ukončení VTOS získal bakalářské vzdělání)

Odsouzení za trestný čin: Šíření toxikomanie, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu, krádež

Rodinná anamnéza:

Alexandr se narodil do úplné rodiny. Má starší sestru a oba rodiče s vysokoškolským vzděláním. Nikdo z jeho rodiny se neprojevoval deviantním chováním. V průběhu VTOS i po jeho ukončení od nich měl úplnou finanční a psychickou podporu. Je nezadaný a bezdětný.

Počátek kriminální kariéry:

Alexandr svou kriminální kariéru započal ve 13 letech distribucí návykových látek mezi své vrstevníky. Zpočátku návykové látky distribuoval a sám požíval pouze konopné látky, následně se začal sortiment užívaných návykových látek rozšiřovat. Navázal blízký intimní vztah s ženou, která taky užívala návykové látky.

Poprvé byl za primární drogovou kriminalitu ve vazbě ve 22 letech. Za trestný čin nebyl nakonec odsouzen. V kriminální činnosti pokračoval do 25 let, kdy byl znovu ve vazbě a následně odsouzen k 2letému VTOS, z kterého byl podmíněně propuštěn po 1 roce. Naposled byl odsouzen k VTOS ve věku 28 let na 4 roky a 10 měsíců.

Průběh (posledního) VTOS:

Poté, co byl přiřazen do Věznice Všehrdy jej oslovily vychovatelky ze specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, do kterého byl nakonec zařazen po dobu svého trestu.

Alexandr se zapojoval do všech aktivit s pedagogy, psychology a sociálními pracovníky. Aktivity hodnotil velmi kladně, kdy výrazně vyzdvihoval hodiny finanční gramotnosti.

V průběhu se zapojil i do různých programů zacházení zejména jednorázových forem od neziskových organizací. Jejich hodnotu spatřoval pouze v možnosti získání certifikátů, což vede k možnosti získat určité výhody.

Zaměstnán být nemohl, ale vyučoval anglický jazyk a byl účasten na přednáškách pro děti ze základních a středních škol. Za své dobré chování měl možnost využít extramurálních aktivit ve formě až 5denních návštěv doma.

Ve vězení měl dobré vztahy s ostatními vězni, dozorcí i vychovateli. Dodnes má 2 dobré přátele, s kterými byl ve VTOS. Navázal i přátelský vztah se sociálními pracovníky z VTOS, s kterými má dnes spíše přátelský vztah. V průběhu svého VTOS popisoval sociální pracovníky jako pevný bod.

Problematiku vnímal v dostupnosti drog, která se zejména v případě prvního VTOS, stala důvodem relapsu již při samotné léčbě.

Rodina mu byla velkou oporou po celou dobu VTOS, pravidelně posílala peníze a platila veškeré poplatky a závazky. Pravidelně Alexandra navštěvovali, což hodnotil jako velice přínosné a vnímal problém minimálního osobního kontaktu. Kladně hodnotil změnu v možnosti telefonovat kdykoliv (pozn. změna zákona v roce 2018).

Propuštění z VTOS:

Alexandr byl propuštěn po 4letém trestu podmíněně o 10 měsíců dříve v roce 2019, s dohledem probačního pracovníka na 5 let. Jeho první kroky vedly do stejného prostředí, kde bydlel od narození. Toto zhodnotil jako velice problematické po svém prvním VTOS, po kterém pár dnů po návratu navázal kontakt s přáteli ze své kriminální subkultury a rychle se navrátil k prodeji a užívání návykových látek.

Po druhém VTOS byl však rozhodnut, že se už nevrátí ke kriminálnímu životu. Zaměstnání i bydlení našel u svých rodičů, začal studovat bakalářské studium na soukromé škole a přestal mluvit se všemi svými bývalými přáteli. Navázal nová přátelství s lidmi mimo kriminální subkulturu. V počátku zaměnil abúzus návykových látek, užíváním alkoholu. Dluhy žádné neřešil vzhledem k tomu, že je měl zaplacené od rodičů. Se svým probačním pracovníkem navázal neformální vztah.

Probační pracovník měl povinnost provádět orientační zkoušku na přítomnost návykových látek, což za celou dobu 2 let učinil pouze jednou. Alexandr jako motiv pro desistenci označil rodinu, a hlavně motiv udělat něco pro sebe.

Shrnutí:

Alexandr je 35letý muž, který začal páchat drogovou trestnou činnost ve svých 13 letech. Poprvé za ni byl ve vazbě ve 22 letech, následně byl ve VTOS po dobu jednoho roku ve věku 25–26 let, z kterého byl podmíněně propuštěn. Po svém propuštění se v období pár dnů navrátil k drogové trestné činnosti a užívání návykových látek. Znovu ho odsoudili ve věku 28 let, kdy ve vězení strávil 4 roky. Jeho rodina ho finančně podporovala.

Účastnil se programů nápravy, ale efekt v nich spatřuje minimální. Po svém propuštění se nesetkal s řadou obvyklých překážek, protože měl bydlení a zaměstnání zařízené od rodičů. Jako významné označil pouze změnu přátel. Motivem pro desistenci mu byla rodina a vlastní impuls „být lepším“.

6.6.1. Případová studie č. 3

Křestní jméno: Marek

Věk: 37 let

Vzdělání: SOU s výučním listem v oboru kuchař-číšník

Odsouzení za trestný čin: Loupež jako člen organizované skupiny, nedovolené ozbrojování

Rodinná anamnéza:

Marek má dobré vztahy se svou matkou, která má dokončené středoškolské vzdělání s maturitou. Matka se nevyznačovala žádným deviantním chováním v oblasti kriminálního chování, abúzu drog, alkoholu aj. Marka podporovala po celou dobu VTOS, po jeho ukončení mu poskytla pomoc s bydlením. Otec páchal trestnou činnost od mládí. Sourozence nemá žádné. Má jedno dítě, které se narodilo při jeho VTOS. Dnes se s ním v pravidelných intervalech vídá.

Počátek kriminální kariéry:

Marek svou první trestnou činnost začal páchat ve 12 letech, kdy se zaměřoval na krádeže aut. Zpočátku jednal sám, později se stal součástí skupiny osob různého věkového složení, které páchaly majetkovou trestnou činností taktéž. Nikdy nebyl za žádný z těchto trestných činů odsouzen. Trestné činy páchal nárazově, přičemž vystudoval střední odborné učiliště a byl zaměstnán v několika podnicích na pozici kuchaře.

Průběh VTOS:

K výkonu trestu odnětí svobody byl odsouzen jednou v roce 2011 za 12 loupežných přepadení a nedovolené ozbrojování jako člen organizované skupiny k 7 letům vězení. Z vězení byl propuštěn po 5,5 letech podmíněně. V den zadržení měl převážet ze zahraničí kokain, kdy podle jeho slov, mělo dojít k poslední nelegální činnosti za účelem získat obnos, aby mohl podnikat a usadit se se svou těhotnou snoubenkou. V průběhu vyšetřování spolupracoval s vidinou nižšího trestu.

Byl zařazen do Pankrácké věznice na oddělení se středním stupněm zabezpečení. Jeho prvním cílem bylo nalézt zaměstnání, aby měl nějaký příjem, což se mu podařilo.

Hned zpočátku se mu ozvala kurátorka, s kterou započal komunikaci opět s cílem raného propuštění. Kurátorku zhodnotil spíše pozitivně, obzvláště za její spolupráci v zařizování návštěv a telefonů. Komunikoval s ní i dlouhodobě po propuštění, kdy jako nevýhodu hodnotil, že je mnoho vězňů přiřazených na 1 kurátora.

V průběhu VTOS si chtěl dodělat vzdělání, avšak nástavba na kuchaře nebyla v nabídce, tudíž k tomu nedošlo.

Resocializační programy vnímá jako povinnost, kdy se plní tabulky ze strany vězení. Ze strany vězňů jako možnost, jak získat výhody. *„Osoba má plán, kdy musí chodit na různé „kroužky“, za které dostávají pochvaly, které se poté ukazují při řízení o podmíněném propuštění. Informace o resocializačních programech si předdávají obvykle vězni mezi sebou, případně jsou vyvěšeny na nástěnce informační letáky, které obvykle někdo strhne ještě den vyvěšení.“* Velice by ocenil kurzy finanční gramotnosti nebo podobné kurzy, které mu však v nabídce zcela scházely.

Ve vězení měl se všemi neutrální vztahy a velice se soustředil na svůj rozvoj. Začal číst mnoho knih, cvičit, malovat a zajímat se o témata, o která se do té doby nezajímal. Z tohoto pohledu hodnotí pobyt ve vězení jako kladnou zkušenost, kdy měl poprvé mnoho času na osobní rozvoj.

V průběhu VTOS využíval možnost opuštění věznice v doprovodu návštěvy nebo zaměstnanců vězení.

V průběhu VTOS ztratil většinu svých přátel včetně snoubenky. Nejdůležitější pro něj byla rodina, která mu v průběhu dodávala sílu.

Propuštění z VTOS:

Markovi poskytla velkou pomoc v procesu propuštění a v prvních krocích na svobodě jeho matka. V průběhu propuštění nebyl od nikoho informován o neziskových organizacích, které by v případě zájmu mohl kontaktovat, ale ani o tom, kam by se měl jako první obrátit v pomoci vyřešení dluhové pasti nebo nalezení zaměstnání.

Nalezení zaměstnání po propuštění hodnotil jako největší problém. Nikde ho nechtěli zaměstnat, tudíž několik měsíců pracoval nelegálně jako barman v klubu, který vlastnil jeho bývalý spoluvězeň.

Po odchodu z vězení měl mnoho dluhů, které přestože byl ve vězení zaměstnán, nebylo možné zaplatit, tudíž narostly do takových částek, že bylo zcela nemožné je začít řešit. Vzhledem k tomu, že mluví anglickým a německým jazykem, využil možnost se odstěhovat do Německa, kde našel zaměstnání zcela bez problémů i s předchozím VTOS, kdy jediné omezení je zákaz práce s hotovostí nebo jinak cennými věcmi. Tento počin označil jako nejlepší volbu svého života, protože změna prostředí a přátel je dle jeho názoru nejdůležitějším pilířem, aby znovu nezačal páchat trestnou činnost. Jako motivaci k ukončení kriminální kariéry označil svého syna a rodinu.

Shrnutí:

Marek je 35letý muž odborného středoškolského vzdělání, který páchal majetkovou trestnou činnost od svých 12 let. V brzkém věku se stal součástí kriminální

subkultury, s kterou udržoval kontakt až do svého propuštění z VTOS. Je příkladem mezigenerační kriminality. Svých činů nelituje a svůj pobyt ve vězení hodnotí spíše kladně, protože měl čas na osobní rozvoj. Pozitivně také hodnotí práci kurátora v průběhu, ale i po ukončení VTOS. Naopak negativně hodnotí programy zacházení, v kterých spatřuje možnost výhod, která odsouzeným po jejich participaci v těchto programech náleží. Velmi si cení pomoci své rodiny. Za největší překážky po propuštění označil dluhy a nalezení zaměstnání. První zaměstnání našel za pomoci jiné dříve odsouzené osoby. Dluhy nevyřešil dodnes (v Německu soud zamítl vymáhání dluhů ve výši, která je v ČR povolena (rozdílnost právních předpisů)). Jako impuls k upuštění od kriminálního jednání označuje změnu prostředí a narození dítěte.

6.6.2. Případová studie č. 4

Křestní jméno: Michal

Věk: 37 let

Vzdělání: středoškolské vzdělání s maturitou

Odsouzení za trestný čin: vydírání, těžké ublížení na zdraví, loupež jako člen organizované skupiny, nedovolené ozbrojování

Rodinná anamnéza:

Michal se narodil jako jediné dítě vysokoškolsky vzdělaným manželům. Svůj vztah s nimi popisuje jako velmi špatný už od svého dětství. Použil označení „černá ovce“ rodiny. Michal je nezadaný a bezdětný.

Počátek kriminální kariéry:

Trestnou činnost začal páchat ve věku 12 let, nejčastěji ve formě ublížení na zdraví, za které byl v 15 letech odsouzen k trestu odnětí svobody. Od té doby páchal trestnou činnost neustále v mnoha případech v postavení organizátora. Ve vazební věznici byl několikrát v průběhu svého života. Naposled byl VTOS ve věku 27–29 let po dobu 2,5 roku. Nikdy nebyl zaměstnán.

Průběh VTOS:

Michal byl přiřazen do Vazební věznice a ÚpVZD Praha Pankrác, kde strávil celý svůj VTOS. Byl zařazen na oddělení pracovně nezařaditelných osob pro ADHD

a agresí – byla mu předepsána léčba a terapie. V průběhu celého výkonu trestu vůbec nespolupracoval, neúčastnil se žádných programů ani aktivit.

Vězení označil za tábor. Michal od počátku věděl, že mu hrozí tento trest a byl s tím srozuměn, na tomto základě k němu také přistupoval. Pozitivně zhodnotil přístup sociálního pracovníka a speciálního pedagoga, kteří se mu snažili pomoci v případech konfliktních situací a dluhů. Nařízenou terapii hodnotil jako zcela neefektivní. Svou zkušenost s kurátorem hodnotil relativně pozitivně a jeho pomoc viděl v možnosti podmíněného propuštění, zařízení telefonování nebo návštěv kamarádů (z kriminální subkultury).

S ostatními vězni měl často konfliktní vztahy, které řešil násilím. S minimem osob navázal přátelství.

Rodina se mu snažila pomoci, Michalova reakce byla však agresivní při jejich jediné návštěvě po dobu VTOS. Rodina se poté od Michala distancovala po dobu VTOS.

Michal se vzhledem k nulové podpoře rodiny a označení nezaměstnatelného navýšily dluhy při VTOS o 400 000 Kč. Veškeré jeho dluhy jsou tvořeny neuhrazením náhrad škody za spáchané trestné činy.

Propuštění z VTOS:

Michal byl propuštěn po 2,5 letech z VTOS s povinností docházet do ambulantní terapeutické péče, aby řešil své agresivní chování. Jeho první kroky vedly do stejného prostředí. Své bydlení měl zajištěné od rodiny, ale kontakt s nimi neobnovil. Otázku zaměstnání vyřešil přes své přátele, kteří mu poskytli finanční pomoc.

Michal měl a dodnes má velmi pevné vazby na svou kriminální subkulturu. Ke svým přátelům chová respekt a důvěru, je si zvyklý z nimi navzájem pomáhat ve všech situacích a nikdy ho ani nenapadlo vyměnit toto prostředí. Svou dluhovou propast se pokusil vyřešit, ale poté co zjistil kolik by měsíčně platil, tak ustoupil od svého nápadu a dále se k tomu nevrací.

Michal se v otázce motivace upuštění od kriminální kariéry zmínil o poměru výdělku a ztráty, na jehož základě se rozhoduje dodnes.

Shrnutí:

Michal je 37letý muž, který je diagnostikován s ADHD a poruchou chování. Oba jeho rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní a snažili se mu vždy pomoci. Michal svůj vztah k nim označil za velmi negativní od svého dětství a snaží se od nich distancovat. Svou kriminální kariéru započal ve svých 12 letech a v 15 letech byl již ve VTOS. Celý svůj život se vyskytuje v kriminální subkultuře, ke které má velmi pevné vazby. Jeho obživa byla činěna vždy nelegálními činnostmi, za kterou byl opakovaně ve VTOS a ve vazbě. Bydlení má zajištěné od své matky a své dluhy neřeší. Rozhoduje se na základě zhodnocení výhod a ztrát. Motiv pro desistenci nenalezl.

6.7. Nálezy empirického šetření

Nálezy empirického šetření zodpověděly na předem stanovené otázky. Stěžejním nálezem bylo kladné zhodnocení vhodně použitých programů nápravy a jejich pomoc na následnou resocializaci, bez vlivu rozdílné kultury a mentality osob na území ČR. Přestože se u těchto programů často diskutuje nad motivací, v jednom případě jejich vhodné zvolení vytvořilo samotný motiv pro desistenci.

Odpověď na nejčastější překážky v oblasti resocializace po ukončení VTOS odpovídá odborné literatuře – nejčastější překážka je nalezení zaměstnání a špatná finanční situace zatížená dluhy. V jedné z případových studií došlo ke zhodnocení odlišného přístupu zaměstnavatelů a právního systému v otázce dluhů v porovnání Německa a ČR, což bylo zhodnoceno jako pozitivně působící faktor na resocializaci a reintegraci.

Ve všech ostatních případových studiích vzešla odpověď, že nalezení zaměstnání a vyřešení dluhové problematiky je i s motivací velmi složité až nemožné. Stává se podnětem k beznaději a s tím spojeným návratem k nelegálnímu způsobu života.

6.8. Závěr empirického šetření

Problematika resocializace osob po VTOS je velice složité téma plné rozporuplných názorů s dlouhodobým procesem změn určených k jejímu zjednodušení a tím zmírnění recidivy. Dlouhodobě dochází k inspiraci ze zahraničí, čímž vzniká otázka: „Do jaké míry jsou jejich zkušenosti aplikovatelné na území ČR?“

Hledání inspirace v zahraničí pro vytváření standardizovaných programů zacházení se ukazuje jako velmi efektivní, jsou-li programy správně implementovány. Lze polemizovat do jaké míry jsou u nás samotné programy vhodně využívány a na základě čeho jsou osobám přiřazeny. V ČR jsou osoby přiřazeny do vězení ne na základě jejich nabídky penitenciární péče, ale na základě zcela odlišných faktorů. Nabízí se možné řešení přehodnocení tohoto způsobu diferenciací za přidání nového faktoru založeného i na nabídce vhodných programů nápravy, což by mohlo vést k lepší resocializaci.

Překážky resocializace a reintegrace jsou ve spoustě zemích stejné – špatná finanční situace a problematika hledání zaměstnání jsou významným faktorem penologické recidivy. Narůstající dluhová propast jednotlivých odsouzených je řešena v Koncepti vězeňství do roku 2025 ve formě cíle vytvoření standardizovaného programu postupu zmapování a poradenství řešení dluhů a zvýšení počtu zaměstnaných osob. Je otázkou, zdali je vhodně zvoleno řešení odměny, která osobám náleží za odpracovanou práci. Nabízí se řešení zaměřit se na možnosti zamezení růstu dluhů v průběhu VTOS.

Poslední zmíněná problematika hledání zaměstnání je spojená s mentalitou osob na území ČR. Její řešení je velmi složité, protože zákony nezmění výběr zaměstnanců jejich zaměstnavateli. Jako nejjednodušší řešení se nabízí zákaz možnosti požadovat výpis z rejstříků trestů. Takový krok by na druhou stranu zásadně zhoršoval postavení zaměstnavatele, ale zabránilo by to možnosti předsudků.

Závěr

Limity a možnosti resocializace osob po ukončení výkonu trestu odnětí svobody, jsou velice složitou otázkou. Přestože je resocializace osob po VTOS tématem mnoha odborných prací, stále se jí nedaří řešit. V této práci jsou vytyčené dva cíle. Prvním cílem je popsání situace penitenciární a postpenitenciární péče, předpoklad jejich rozvoje na základě Koncepce vězeňství do roku 2025 a popsání nejčastějších překážek resocializace po ukončení VTOS a jejich možnosti řešení. Jako druhý cíl bylo vytyčeno použití zjištěných údajů v empirickém šetření, které se problematikou zabývalo z pohledu osob, které samotným procesem prošly za použití případových studií. Na základě případových studií bylo možné odpovědět na předem stanovené otázky vlivu programů zacházení na následnou resocializaci a nejčastější překážky resocializace.

Oporou řešení resocializace osob je penitenciární a postpenitenciární péče, což lze označit za systém sociální péče skládající se z mnoha jednotlivých činností a subjektů, které zajišťují pomoc odsouzeným osobám. Pro resocializaci se v posledních letech staly opěrnými body standardizované programy, o jejichž rozvoj se na základě zahraničních zkušeností subjekty veřejné správy snaží. Na základě zjištěných poznatků lze označit za krok správným směrem, který opravdu pomáhá v resocializaci, což je v ČR shodné se zahraničními zkušenostmi. Dokonce je možné vhodně zvoleným programem a aktivitami vzbudit v jednotlivcích motivaci ke změně, která je tak často diskutována jako hlavní důvod neúčinnosti jednotlivých programů. Avšak stejné jednotlivé programy nejsou dostupné ve všech vězeních, proto se nabízí otázka, zdali by nebylo vhodné změnit způsob přiřazování odsouzených do jednotlivých věznic mimo jiné i na základě jejich nabídky standardizovaných programů a dalších jednotlivých činností jako je vzdělání či trávení volného času, včetně rozšíření nabídky penitenciární péče ve všech jednotlivých vězeních.

Postpenitenciární péče je v ČR teprve v počátku svého rozvoje, avšak ze zjištěných poznatků se ukazuje, že dobře propracovaný systém postpenitenciární péče má velký vliv na resocializaci osob po ukončení VTOS. Postpenitenciární péče je z velké části tvořena nestátními subjekty v podobě neziskových organizací dále ji doplňuje Probační a mediační služba ČR a sociální kurátor. Aktivitu nestátních

subjektů lze označit za významný prvek v pomoci resocializace, ale jejich kapacita je velmi omezena a údaje o recidivě jejich klientů mohou být zkresleny dobrovolností, tedy motivací, na jejichž základě se osoby stávají jejich klienty. Postpenitenciární péče se ukazuje jako významný prvek, který pomáhá překonat nejčastější překážky resocializace, které často vedou k penologické recidivě. Ze získaných poznatků je možné označit za nejčastější překážky osob po ukončení VTOS špatnou finanční situaci, dluhovou propast a hledání zaměstnání. Tyto překážky jsou stejné v mnoha dalších zemích, avšak získané poznatky umožnily porovnat situaci v ČR a Německu. Německo na rozdíl od ČR má odlišně upravené zákony pro řešení a vymáhání dluhů, osoby také nemají tak významný problém si najít zaměstnání jako je tomu v ČR. Bylo by zajímavé porovnat zákonnou úpravu týkající se dluhové propasti na území ČR a Německa a řešení finanční situace v německých vězeních spolu s možností použití v ČR.

Resocializace osob po VTOS je problém, který je ovlivněn mnoha subjektivními a objektivními faktory, stát a jeho subjekty mohou přispět k jeho řešení ve formě kvalitní penitenciární a postpenitenciární péče. Koncepce vězeňství do roku 2025 může vzbuzovat naději na rozvoj správným směrem, ale na evaluaci naplnění jejich cílů je potřeba ještě počkat. Na základě zjištěných dat lze učinit závěr o důležitosti propojení penitenciární a postpenitenciární péče, vytvoření kontinuální péče o osoby odsouzené stejně jako rozšíření kapacit jednotlivých neziskových organizací. Bylo by vhodné rozšířit v této problematice úlohu státu ve formě poradenské, právní, sociální a psychologické podpory osob, protože řádná resocializace osob po VTOS je v zájmu jednotlivce, ale zejména v zájmu celé společnosti.

Seznam použité literatury

1. BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.
2. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-859-8136-X.
3. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
4. DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-590-6.
5. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
6. FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-704-4772-9.
7. FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. rozšířené vydání. Praha: Rybka Publisher, 2002. ISBN 978-80-86182-68-1.
8. GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.
9. HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2005. ISBN 80-867-2314-3.
10. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.
11. JANDOUREK, Jan a Jiří ŠKODA. *Sociologický slovník: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-7367-269-0.

12. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
13. MAREŠOVÁ Alena, TAMCHYNA Miroslav. Několik kritických připomínek k současným pokusům o resocializaci pachatelů trestných činů. *Trestněprávní revue* 9/2011, str. 260-263. Praha: C.H.Beck, ISSN 1213-5313.
14. MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.
15. NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6.
16. NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.
17. POPELKA, Jiří. *Penologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2932-8.
18. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
19. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
20. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.
21. ŠPANKOVÁ, Jana. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-484-8.
22. VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5.
23. VĚTROVEC, Vladislav. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. Komentované zákony (Eurolex Bohemia). ISBN 80-864-3232-7.

Právní předpisy

1. Nařízení č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
2. Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-3]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
3. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-12-3]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v posledním znění. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Elektronické informační zdroje

1. BĚLÍKOVÁ, Petra. České vězeňství: Motivační a komunikační kurz pro odsouzené [online]. Čtvrtletník. Praha: Vězeňská služba ČR, 2010 [cit. 2021-11-18]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2010/cv2-2010-web.pdf>.
2. Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem. *Sananim* [online]. Brno [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/o-nas-1/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zaknem-cokuz.html>.
3. České vězeňství: *Motivační a komunikační kurz pro odsouzené* [online]. Čtvrtletník. Praha: Vězeňská služba ČR, 2010 [cit. 2021-12-05]. ISSN 1213-9297. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/informacni-servis/ceske-vezenstvi/2010/cv2-2010-web.pdf>.
4. Hodnoty a postoje v České republice 1991-2017 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1002/3113/769-1/#preview>.
5. Informace o projektu: *Rodičovství za mřížemi*. Masarykova univerzita [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/en/research/projects/55467>.

6. Kdo jsme. *Rubikon centrum* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/resocializacni-programy>.
7. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/koncepce-vezenstvi>.
8. Milostivé léto – šance, jak se zbavit exekucí. *Exekuceinfo* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.exekuceinfo.cz/novinky/milostive-let0>.
9. Naše aktivity. *Spolek Lighthouse* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/nase-aktivity/>.
10. NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče: podmínka fungující trestní politiky. *Trestní právo* [online]. Wolters Kluwer ČR, 2021, (č.2), s. 23 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/7/294529/1/2#c_6264.
11. NEŠPOR, Zdeněk, ed. *Sociologická encyklopedie: Resocializace* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Resocializace>.
12. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.
13. Otevřená věznice – otázky a odpovědi. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2018 [cit. 2021-12-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-398890.aspx>.
14. Portál justice. *Alternativní tresty*. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>.
15. Propuštění. *O base* [online]. Brno [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://obase.cz/po-propusteni/>.
16. RAYBECK, Douglas. *Ethos: Anthropology and Labeling Theory: A Constructive Critique* [online]. 16. Wiley, 1988, 371-397 [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/640558?origin=JSTOR-pdf>.
17. Resocializační programy. *Člověk v tísni* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/resocializacni-programy>.

18. Sociální kurátor. *Ministerstvo práce a sociální věcí* [online]. [cit. 2021-12-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1049959/socialni_kurator.pdf/13e4d622-a29a-53a9-237a-cf482b4b8ed0.
19. Společnost podané ruce [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/>.
20. Společnost podané ruce: Projekt Kompas. *Společnost podané ruce* [online]. Brno [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/projekty/kompas-brno/>.
21. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky: 2020* [online]. Vězeňská služba ČR, 2021, 2021 [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.
22. Tisková zpráva ze zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality: Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. [cit. 2021-12-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-702316.aspx>.
23. Úvod. Spolek *Lighthouse* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <http://www.lgh.cz/uvod/>.
24. Vazební věznice a ÚpVZD Praha Pankrác: Oddělení výkonu trestu. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-praha-pankrac/sekce/oddeleni-vykonu-trestu>.
25. Věznice Plzeň: Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-plzen/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.
26. Věznice Rapotice: *Program "3Z"* [online]. Vězeňská služba ČR [cit. 2021-12-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>.
27. Věznice Valdice: Extramurální aktivity. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/extramuralni-aktivity>.

28. Věznice Všehrdy: Terapeutický program TP21 pro mladistvé odsouzené. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vsehrdy/clanky/detail/terapeuticky-program-tp-21-pro-mladistve-odsouzene>
29. Výroční zpráva 2018. *Rubikon centrum* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vyrocní-zpravy/>.
30. Výroční zpráva 2020. *Sananim* [online]. Brno [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: http://www.sananim.cz/Uploads/downloads/1625136459_0_sananim_vz2020-pdf.pdf.
31. Výroční zprávy. *Rubikon centrum* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vyrocní-zpravy/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 1: Otázky polostrukturovaného rozhovoru

1. Kolik Vám je let?
2. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl/a?
3. Jaký vztah máte s rodiči případně sourozenci?
4. Jakého vzdělání dosáhli rodiče?
5. Páchali rodiče trestnou činnost nebo se vyznačovali jinak sociálně deviantním chováním?
6. V kolika letech jste začal/a páchat trestnou činnost?
7. Byl/a jste ve vězení více než jednou?
8. Pokud ano v kolika jste byl/a poprvé pravomocně odsouzen/a?
9. Kolik let jste strávil/a ve vězení?
10. Za jakou trestnou činnost jste byl/a odsouzen/a?
11. Do jakého vězení a oddělení jste byl/a umístěn/a?
12. Jaká byla ve vězení nabídka programů zacházení?
 - 12.1. Byly programy dobrovolné nebo povinné?
 - 12.2. Jak často jste se jich účastnili?
 - 12.3. Jakého programu jste se zúčastnil/a? Jak probíhal?
 - 12.4. Jaký byl váš postoj k těmto programům zacházení v průběhu VTOS?
 - 12.5. Měly jednotlivé programy zacházení, ale i jiné aktivity ve VTOS pozitivní vliv na Váš návrat do společnosti po ukončení VTOS (např. získání nových dovedností)?
 - 12.6. Jaký byl Váš důvod účastnit se těchto programů?
13. Byl/a jste zaměstnán v průběhu VTOS? Případně jaké zaměstnání jste vykonával/a?
14. Jak probíhalo vaše ukončení VTOS?
15. Byl/a jste informován/a o neziskových organizacích a jejich službách?
16. Využil/a jste jejich služeb?
17. Vrátil/a jste se na stejné místo, kde jste pobýval/a před VTOS?
18. Pomáhala Vám rodina nebo přátelé s ubytováním nebo hledáním zaměstnáním?
19. Jakým způsobem jste řešil/a dluhy? Narostly nebo vznikly vaše dluhy v průběhu VTOS?

20. Co bylo největší překážkou po propuštění?

21. Jaká byla vaše motivace k ukončení kriminální kariéry?